

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

На правах рукопису

ОСМОЛОВИЧ ОЛЬГА СЕРГІЇВНА

**КОРЕКЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ
КРЕАТИВНОСТІ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ**

Спеціальність 016 Спеціальна освіта

Освітня програма Корекційна психопедагогіка (олігофренопедагогіка)

Робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Науковий керівник:

КУЗАВА Ірина Борисівна,

доктор педагогічних наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № ____

засідання кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри

проф. Кузава І. Б. _____

ЛУЦЬК – 2024

АНОТАЦІЇ

Осмолович Ольга Сергіївна. Корекція процесу формування креативності у дітей з особливими освітніми потребами. На правах рукопису. Спеціальність: 016 Спеціальна освіта. Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр». Луцьк, 2024 р.

Магістерська робота складається з двох розділів. У *першому розділі* розглянуто теоретичні аспекти формування креативності у дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема, розкрито поняття «креативності» як педагогічного явища та з'ясовано його складові; висвітлено особливості креативності у дітей з різними видами особливих освітніх потреб у різні вікові періоди. Проаналізовано сучасні підходи до формування креативності дітей з ООП.

Другий розділ присвячений вивченню та впровадженню практичних підходів для підтримки та розвитку креативності у дітей з особливими освітніми потребами. У ньому проаналізовано методи та прийоми, які допомагають стимулювати креативність та розширювати можливості самовираження таких дітей. Висвітлено особливості організації, умови та методи проведення педагогічного експерименту. Описано методику з розвитку креативності під час занять з логопедом з учнями початкової школи з ООП. Проаналізовано результати експериментального дослідження та подано методичні рекомендації щодо досліджуваної проблеми.

Ключові слова: корекція, формування креативності, творчі здібності, діти з особливими освітніми потребами, тестування креативності.

ABSTRACT

Osmolovych Olga Sergiivna. Correction of the process of creativity formation in children with special educational needs. On the rights of the script. Specialty: 016 Special Education. Work for the educational degree 'Master'. Lutsk, 2024.

The master's thesis consists of two sections. *The first chapter* deals with theoretical aspects of the formation of creativity in children with special educational needs. In particular, the concept of 'creativity' as a pedagogical phenomenon is revealed and its components are clarified; the peculiarities of creativity in children with different types of special educational needs at different age periods are highlighted. Modern approaches to the formation of creativity in children with SEN are analyzed.

The second section is devoted to the study and implementation of practical approaches to support and develop creativity in children with special educational needs. It analyses methods and techniques that help to stimulate creativity and expand the possibilities of self-expression of such children. The peculiarities of organizing, conditions, and methods of conducting a pedagogical experiment are highlighted. The methodology for developing creativity during lessons with a speech therapist with primary school pupils with SEN is described. It analyses the results of the experimental study and provides methodological recommendations on the problem under study.

Keywords: correction, creativity development, creative abilities, children with special educational needs, creativity testing.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	8
1.1. Поняття «креативності» як педагогічного явища та його складові.....	8
1.2. Особливості креативності у дітей з різними видами особливих освітніх потреб у різні вікові періоди.....	16
1.3. Сучасні підходи до формування креативності дітей з ООП.....	22
ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ	27
РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО КОРЕКЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	28
2.1. Методи і прийоми корекції процесу формування креативності у дітей з ООП	28
2.2. Опис методики з розвитку креативності під час занять з логопедом з учнями початкової школи з ООП	35
2.3. Аналіз та результати ефективності методики з розвитку креативності у дітей з ООП	45
ВИСНОВКИ ДО II РОЗДІЛУ	53
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	55

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
57	
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність теми. Останнім часом в українському суспільстві відбуваються значні зміни, спрямовані на досягнення європейських стандартів прав людини, що впливає на всі сфери, зокрема на спеціальну освіту. Інклюзія на всіх рівнях навчання та зміна підходів до освіти дітей з психофізичними особливостями зміщують акценти шкільної освіти на дитиноцентризм. Це актуалізує підготовку випускників, здатних до нестандартного мислення та генерування нових ідей. Розвиток інклюзивної освіти не зменшує значущість спеціальної освіти, адже інклюзивна освіта є лише одним із напрямів освіти, варіантом надання освітніх послуг дитині з особливими освітніми потребами (ООП).

Проблему розвитку креативності активно досліджують як українські, так і зарубіжні науковці [2, 35, 51, 53]. Зокрема, вони аналізують значення креативності у житті людини. У галузі спеціальної освіти увага приділяється розвитку креативності у дітей з порушеннями слуху, зору, інтелекту та мовлення. Проте залишається потреба у створенні сучасних методик для оптимізації розвитку креативності дітей з ООП. Це визначило напрямок нашого дослідження, присвяченого вивченню креативності у таких учнів.

На сьогодні розвиток креативності школярів є надзвичайно важливим, оскільки суспільство потребує не лише компетентних працівників, але й

креативних фахівців, здатних працювати якісно та творчо. Науково-технічний прогрес ставить перед суспільством нові вимоги, вимагаючи від особистості гнучкого мислення, швидкої адаптації та творчого підходу.

У сучасному світі саме креативність сприяє ефективному розв'язанню проблем, що робить її розвиток одним із ключових завдань у вихованні. Проблемою креативності дітей займалися вчені Л. Виготський, І. Лернер, С.Сисоєва, Б. Теплов, які стверджували, що майже у кожної дитини можна сформуванати креативність, виховуючи у неї інтерес до знань.

Креативність – це не просто вміння малювати або писати вірші, це здатність мислити нестандартно, генерувати нові ідеї, знаходити незвичайні рішення. Важливо розвивати креативну особистість через систему освіти, мотивуючи дітей до самовираження та оригінальних підходів. Заклади освіти мають сприяти розвитку творчого потенціалу учнів, оскільки від цього залежить майбутнє суспільства. Для дітей з ООП розвиток креативності може стати потужним інструментом для самореалізації, адаптації до соціального середовища та підвищення самооцінки.

Корекція процесу формування креативності у дітей з ООП – це актуальне питання спеціальної освіти. Кожна дитина, незалежно від своїх особливостей, має право на всебічний розвиток, в тому числі і на розвиток креативності.

Формування креативності у дітей з ООП є важливим завданням сучасної педагогіки, оскільки саме креативність сприяє розвитку індивідуальних можливостей та адаптації в соціумі. У контексті спеціальної освіти питання корекції процесу формування креативності набуває особливої актуальності. Створення відповідних умов для розвитку креативності таких дітей допомагає не лише розкрити їхній потенціал, але й сприяє подоланню бар'єрів у навчанні та соціалізації. Діти з ООП часто мають труднощі з комунікацією, соціалізацією, пізнавальною діяльністю. Розвиток креативності може допомогти їм подолати ці труднощі.

Об'єктом дослідження є процес формування креативності у дітей з особливими освітніми потребами.

Предметом дослідження є педагогічні методи та прийоми корекції процесу формування креативності у дітей з інтелектуальними та мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивної освіти.

Мета випускної кваліфікаційної роботи: проаналізувати особливості формування креативності у дітей з інтелектуальними та мовленнєвими порушеннями, розробити та експериментально перевірити методику з розвитку креативності, а також представити практичні рекомендації для педагогів і батьків.

Завдання дослідження:

1. Теоретично дослідити питання формування креативності у дітей з ООП.

2. Розробити методику, спрямовану на корекцію процесу формування креативності у дітей з інтелектуальними та мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивної освіти.

3. Експериментально перевірити ефективність методики у навчально-виховному процесі та визначити роль корекції процесу формування креативності у дітей з інтелектуальними та мовленнєвими порушеннями.

У дослідженні використовувалися такі **методи:**

1. *Теоретичні* : аналіз наукової літератури: систематизація існуючих знань, визначення теоретичних основ дослідження; систематизація: класифікація і узагальнення отриманої інформації; абстрагування: виділення суттєвих ознак і властивостей досліджуваного явища; узагальнення: формулювання висновків на основі отриманих даних.
2. *Емпіричні* : спостереження, анкетування, тестування та бесіди для збору даних про рівень креативності у дітей з особливими освітніми потребами до та після корекційної роботи; методи педагогічного експерименту: констатувальний, формувальний та контрольний етапи

експерименту для перевірки ефективності педагогічних методів корекції.

3. *Статистичні* методи: кількісний і якісний аналіз результатів дослідження, що дозволяє об'єктивно оцінити зміни в рівні креативності дітей після проведення експериментальної роботи.

Організація і база проведення дослідно-експериментальної роботи. Експериментальне дослідження проводилося на базі Голобського ліцею Голобської селищної ради Ковельського району Волинської області. У ньому брали участь 20 дітей, з них 10 учнів із особливими освітніми потребами (учні з порушеннями зору, мовлення та інтелекту, діти з РАС), 10 - з нормотиповим рівнем розвитку.

Апробація результатів дослідження здійснювалась шляхом їх оприлюднення на засіданні кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Отримано сертифікат, що підтверджує участь автора в IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні теоретичні і прикладні контексти спеціальної та інклюзивної освіти», яка проводилася на базі Волинського національного університету імені Лесі Українки 16-19 травня 2024 року.

За результатами дослідження опубліковано тези в електронному збірнику матеріалів виступів учасників IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні теоретичні і прикладні контексти спеціальної та інклюзивної освіти» (за ред. проф. Кузави І.Б., 16-19 травня 2024 р.).

Структура роботи: магістерське дослідження складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків (4). Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки друкованого тексту. Список використаних джерел із 54 найменувань.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

1.1. Поняття «креативності» як педагогічного явища та його складові

На сьогоднішній день питання креативності є одним із найважливіших у сучасній освіті, оскільки воно визначає здатність дитини до створення нового та оригінального (*див. табл.1.1*)[10]. У педагогічній науці креативність розглядається як здатність особистості до творчого мислення, до продукування ідей та рішень, що відрізняються від стандартних норм. У контексті дітей з особливими освітніми потребами (ООП) креативність набуває особливого значення, оскільки вона може бути ключовим фактором їхньої інтеграції у суспільство та особистісного розвитку.

Таблиця 1.1

Складові креативності

Оригінальність	Здатність висувати нові, нестандартні ідеї, які відрізняються від загальноприйнятих. Це передбачає здатність мислити незалежно від стереотипів та шаблонів.
-----------------------	---

Гнучкість	Здатність швидко переключатися між різними ідеями, змінювати погляди та підходи до вирішення проблем. Гнучкість мислення допомагає долати труднощі та знаходити нестандартні рішення.
Плинність	Здатність генерувати велику кількість ідей за короткий проміжок часу. Плинність мислення забезпечує широкий вибір варіантів для вирішення проблеми.
Розроблення	Здатність деталізувати ідеї, перетворювати їх на конкретні проекти та втілювати в життя. Розроблення передбачає вміння планувати, організовувати свою діяльність та доводити справу до кінця.

Продовження табл 1.1

Мотивація	Внутрішня потреба до самовираження, досягнення нових результатів, прагнення до самовдосконалення. Мотивація є рушійною силою творчості.
------------------	---

Креативність – це багатогранне психологічне явище, яке охоплює здатність людини генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення, мислити оригінально та бачити світ під незвичайним кутом. У контексті педагогіки креативність розглядається як одна з найважливіших характеристик особистості, яка сприяє її успішному розвитку та адаптації до мінливого світу [11].

Креативність визначається як здатність людини створювати нові комбінації з елементів ситуації. Вона може проявлятися у різних сферах життя і є засобом самореалізації [7].

Питання розвитку творчої компетентності привертає увагу науковців протягом тривалого часу, охоплюючи як загальні теоретичні аспекти, так і конкретні дослідження творчих здібностей. Внесок у вивчення креативності

зробили такі вчені, як Е. Торренс, Дж. Гілфорд, А. Маслоу та інші. Дослідники визначають креативність як:

- загальну здатність до творчості (О. Кононко, О. Куцевол, В. Фрицюк, І. Подорожна, О. Приходько, Л. Виготський, К. Kornilowicz, W. Limont, J. Kaufman);
- особистісну рису, що дозволяє генерувати новаторські ідеї (Дж. Гілфорд, Е. Торренс);
- здатність особистості виходити за межі заданих умов і створювати оригінальні продукти (Ф. Баррон, С. Медник, В. Моляко, О. Кульчицька, І. Гриненко, Л. Виготський, Е. Фромм);
- процес виявлення власної індивідуальності (О. Войтенко, К. Szmidt);
- необхідну характеристику для представників педагогічної професії (О. Куцевол, І. Гриненко, В. Фрицюк).

Дослідники креативності традиційно поділяються на два табори [1, с. 11-18]:

1. Прихильники когнітивного підходу: Вони фокусуються на розумових процесах, пов'язаних з творчістю. Представники цього напрямку вважають, що креативність тісно пов'язана з інтелектом і пізнавальними здібностями, такими як здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу інформації. Яскравими представниками цього напрямку є А. Пономарьов, Е. Торренс, Дж. Гілфорд та інші.
2. Прихильники особистісного підходу: Ці дослідники вважають, що креативність – це не лише розумова здатність, а й сукупність особистісних якостей, таких як мотивація, впевненість у собі, відкритість новому досвіду. Вони підкреслюють важливість внутрішніх факторів, які спонукають людину до творчої діяльності. До прихильників цього напрямку належать А. Маслоу, Ф. Баррон та інші.

Крім поділу на два основні напрямки, дослідники пропонують різні визначення креативності (*див.рис.1.1*).

Згідно з визначенням Дж. Гілфорда, креативність є дивергентним мисленням, яке проявляється у неспрямованому визначенні суті проблеми чи завдання, а також у відсутності заздалегідь спланованого рішення для цієї задачі. Таким чином, він акцентує увагу на відмінностях між поняттями «конвергентність» і «дивергентність». На відміну від конвергентного мислення, яке спрямоване на пошук одного правильного рішення, дивергентне мислення передбачає генерацію множини можливих варіантів. Саме ця здатність до генерації різних ідей є однією з основних характеристик креативної особистості.

Дивергентне мислення характеризується різноманіттям і багатозначністю можливих варіантів вирішення поставленої проблеми. Важливо зазначити, що всі ці варіанти можуть бути правильними в межах такого мислення, яке орієнтоване на один і той же об'єкт чи явище.

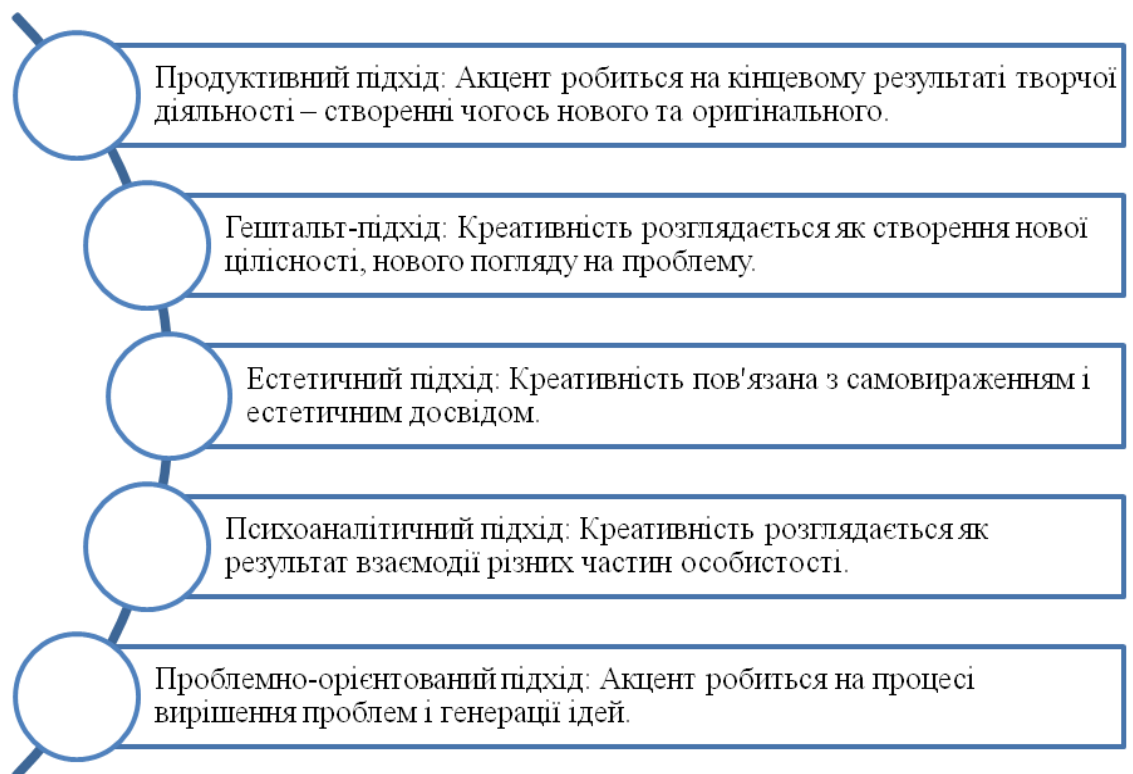

Рис.1.1. Різні визначення креативності

В українській психоло-педагогічній науці існує особлива ситуація, пов'язана з термінами «творчість» і «креативність», що виникає через їх

буквальний переклад. Важливо уточнити значення цих термінів, які використовуються для опису психосоціальних явищ.

Незважаючи на широкі дослідження в галузі психології творчості, погляди на природу креативності залишаються різними. Дискусії точаться навколо того, чи є креативність самостійним процесом або результатом інших психічних процесів. Обидва терміни часто використовуються як синоніми, хоча мають дещо різні значення. Творчість зазвичай пов'язують з конкретним процесом створення чогось нового. Це може бути як матеріальний продукт (наприклад, картина, винахід), так і нематеріальний (нова ідея, теорія). Творчість розглядається як результат людської діяльності і часто описується як процес, який відбувається в умовах свободи та оновлення. Креативність же, як правило, розглядається як особистісна якість, яка лежить в основі творчої діяльності. Це здатність людини генерувати нові ідеї, нестандартно мислити, бачити нові зв'язки між явищами. Креативність - це потенціал, який може бути реалізований через творчість.

Тобто коли ми говоримо про творчість, ми маємо на увазі сам процес створення чогось нового. А коли говоримо про креативність, ми маємо на увазі здатність людини до такого створення. Це як відрізнити малювання картини (творчість) від здатності мислити нестандартно і придумувати нові ідеї (креативність).

Отже, термін «креативність» має більш широке значення, ніж «творчість». Розвиток креативності у дітей з ООП вимагає індивідуального підходу та використання спеціальних методів і прийомів. Важливо створити в освітньому середовищі атмосферу, яка сприяє самовираженню, експериментуванню та прийняттю помилок. Педагогам необхідно забезпечити доступ до різноманітних матеріалів та інструментів для творчої діяльності, а також надавати підтримку та заохочення.

Питання про те, чи є креативність складовою частиною розумової обдарованості (або інших видів обдарованості), або ж її слід розглядати як окремий вид обдарованості, залишається актуальним. Деякі дослідники

вважають, що обдарованість є синонімом творчої обдарованості. Наприклад, Д. Богоявленська вважає поняття «обдарованість» і «творча обдарованість» взаємозамінними. Вона трактує «творчу обдарованість» як характеристику діяльності, що перевищує простий високий рівень виконання, і вбачає в ній розвиток ініціативного та самодостатнього підходу особи, яка займається цією діяльністю [15, с. 4-7].

Наукові дослідження підкреслюють наявність різних типів обдарованості та креативності, зокрема загальних і творчих здібностей, кожна з яких має свої особливості [33, 50]. Це, в свою чергу, впливає на методи виявлення, діагностики та розвитку обдарованості. У нашій роботі ми зосереджуємося на розумінні креативності як процесу, в якому особистість самостійно вирішує завдання нестандартним, але конструктивним чином, що відображає її індивідуальність. Креативна особистість демонструє готовність до змін і самореалізації, виступаючи активним учасником діяльності.

Проблема розвитку креативності дітей з особливими освітніми потребами є актуальною і для науковців у сфері спеціальної освіти. Дослідження різних аспектів формування творчої діяльності у дітей з психофізичними особливостями представлені у роботах таких українських вчених: для дітей з порушеннями слуху – (Борщевська [6]; Лепетченко, 2015); для дітей з порушеннями зору – (Гудим [13]; Костенко [22]); для дітей з інтелектуальними порушеннями – (Рібцун [43]; Пінчук, 2021); для дітей з мовленнєвими порушеннями – (Гавеля [10]).

Ці дослідження висвітлюють лише окремі аспекти проблеми розвитку креативності у дітей з психофізичними особливостями. Однак, сучасна освіта вимагає створення нових, теоретично обґрунтованих і практично апробованих методик, які сприятимуть оптимізації процесу розвитку креативності учнів з ООП в умовах Нової української школи, враховуючи їхню інтеграцію в суспільство.

В умовах сучасного розвитку українського суспільства виникають нові вимоги до особистості, яка зараз формується і стане основою майбутньої

нації. Це має бути людина вільна, творча, працьовита, здатна до самостійного навчання та постійного вдосконалення.

Креативність можна розглядати через три основні компоненти: когнітивний, емоційний та мотиваційний.

Когнітивний компонент включає інтелектуальні можливості, здатність до нестандартного мислення, уяву, інтуїцію, а також здатність аналізувати та синтезувати інформацію. Це також включає розвиток асоціативного мислення, коли дитина вміє встановлювати зв'язки між різними, на перший погляд, несумісними ідеями та поняттями.

Емоційний компонент стосується емоційної гнучкості та відкритості до нових переживань. Діти з високою креативністю часто емоційно залучені у процес творчості, вони відчують задоволення від створення нового. Емоції грають ключову роль у розвитку творчого потенціалу, адже вони стимулюють пошук нових ідей і способів вирішення завдань.

Мотиваційний компонент полягає у внутрішній мотивації дитини до творчої діяльності. Це може включати інтерес до нових завдань, готовність долати труднощі та прагнення досягти оригінальних результатів. Важливо, щоб мотивація до творчої діяльності була внутрішньою, оскільки саме це спонукає дитину до подальшого розвитку своїх здібностей [32].

Важливість розвитку креативної компетентності у дітей, особливо тих, хто має особливі освітні потреби, є беззаперечною. Однак, незважаючи на значну кількість теоретичних досліджень, практична реалізація програм розвитку креативності у школах часто зіштовхується з певними труднощами. Однією з основних проблем є відсутність єдиного розуміння поняття «креативна компетентність» та ефективних методів її оцінки. Це особливо актуально для дітей з особливими освітніми потребами.

Діти з ООП мають такі ж права на розвиток своїх творчих здібностей, як і їхні ровесники. Однак, специфіка їхніх особливостей може впливати на прояви креативності. Наприклад, діти з РАС можуть демонструвати високий рівень оригінальності в мисленні, але мати труднощі з соціальною

взаємодією, необхідною для реалізації творчих ідей. Діти з інтелектуальними порушеннями можуть мати обмежені можливості для абстрактного мислення, але при цьому демонструвати високий рівень креативності в практичних видах діяльності [5].

Креативність у дітей з ООП не є простою задачею для педагогів. Необхідно враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, її фізичний і психічний стан, соціальне середовище та рівень розвитку пізнавальних процесів. Завдання педагога полягає в тому, щоб знайти ті методи та засоби, які допоможуть дитині максимально розкрити свій творчий потенціал. Це можуть бути спеціально адаптовані методики навчання, ігрові методи, арт-терапія, музика, драматизація тощо.

У процесі формування креативності важливо також приділяти увагу розвитку соціальних навичок. Творча діяльність часто є колективною, і саме взаємодія з однолітками або дорослими може сприяти розширенню уявлень дитини про можливості креативності. Наприклад, участь у групових творчих проєктах може сприяти розвитку співпраці, вмінню слухати та враховувати думки інших.

Залежно від характеру освітніх потреб, педагогам необхідно застосовувати індивідуальний підхід, створюючи спеціальні умови для розвитку креативності. Наприклад, для дітей з порушеннями слуху важливо використовувати візуальні методи розвитку творчих здібностей, зокрема малювання та роботу з графічними зображеннями. Для дітей з порушеннями зору більше уваги приділяється слуховим та тактильним стимулам [25, с. 121-127].

Креативність виступає як аспект особистості, що виникає внаслідок взаємодії різних властивостей і характеристик. Однією з ключових рис є здатність до створення нового [2, с. 14-17].

Для дітей з ООП креативність може бути засобом самовираження і компенсації порушених функцій. Вони можуть використовувати творчість як спосіб подолання власних труднощів та відображення свого бачення світу.

Цей процес часто пов'язаний із формуванням у дитини впевненості в собі та своїх можливостях, що є важливим етапом у їхньому особистісному розвитку.

Таким чином, у своєму дослідженні зосереджуємося на розумінні креативності як процесу, в якому особистість з ООП самостійно вирішує завдання нестандартним, але конструктивним способом, що відображає її індивідуальність. Креативна особистість демонструє готовність до самоаналізу та самореалізації, виступаючи суб'єктом діяльності. Креативність є важливим компонентом розвитку особистості, незалежно від її особливостей. Розвиток креативності у дітей з ООП сприяє їхній соціальній адаптації, підвищенню самооцінки та загальному благополуччю. Педагоги відіграють ключову роль у створенні умов для розкриття творчого потенціалу кожної дитини.

Отже, креативність як педагогічне явище є багатограним і складним процесом, який передбачає розвиток когнітивних, емоційних і мотиваційних компонентів. Вона є важливим фактором у розвитку дітей з ООП, оскільки дозволяє не лише розвивати їхні творчі здібності, але й сприяє соціалізації, самовираженню та адаптації до життя у суспільстві.

1.2. Особливості креативності у дітей з різними видами особливих освітніх потреб у різні вікові періоди

Креативність – це багатогранне явище, яке проявляється по-різному у кожної людини. Діти з ООП також мають свій унікальний творчий потенціал, який може проявлятися в різних сферах діяльності. Креативність у дітей з порушеннями психофізичного розвитку є важливим елементом їхнього розвитку та соціалізації. Розвиток творчих здібностей може допомогти цим дітям не лише адаптуватися до навколишнього світу, але й розкрити їхній потенціал, створюючи нові можливості для самореалізації. Однак особливості розвитку креативності у дітей з різними формами ООП можуть

значно варіюватися в залежності від конкретних потреб і обмежень. Загальні особливості креативності у дітей з ООП:

- ✓ Індивідуальність: Кожна дитина з ООП – це особистість з унікальним набором здібностей, інтересів та потреб. Тому прояви креативності можуть бути дуже різноманітними.
- ✓ Потенціал: Незважаючи на обмеження, пов'язані з ООП, у кожній дитини є потенціал для розвитку креативності.
- ✓ Нестандартні шляхи самовираження: Діти з ООП часто знаходять оригінальні способи виразити свої емоції, думки та відчуття.
- ✓ Чутливість до оточення: Діти з ООП можуть бути більш чутливими до навколишнього світу, що може сприяти розвитку творчого мислення.

Сучасні школи концентруються здебільшого на репродуктивній діяльності, що часто призводить до того, що навіть успішні випускники, які добре засвоїли шкільну програму, не можуть застосувати свої знання для вирішення реальних життєвих проблем. Тому в сучасному суспільстві надзвичайно важливим стає завдання розвитку креативності учнів у закладах освіти, що потребує розробки науково обґрунтованих методик, програм і моделей [19].

Потреба суспільства у творчих особистостях відображена в законодавчих актах України про освіту, де акцентується увага на важливості формування особистості, здатної відходити від стереотипів, створювати нові моделі та продукувати незвичайні ідеї. Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти, концепція «Нова українська школа» та інші державні документи визначають освіту як інструмент для формування у дітей не тільки знань і наукового світогляду, а й розвитку їхньої креативності, здатності до самостійного пізнання, самоосвіти та самореалізації. Розвиток креативності є одним із пріоритетних напрямків сучасної спеціальної освіти, яка враховує особливості дітей з різними видами ООП (*табл. 1.2*) [26].

Особливості креативності у дітей з різними видами ООП

<i>Діти з розладами аутистичного спектру</i>	Часто демонструють високий рівень оригінальності та деталізації в своїх інтересах. Вони можуть створювати складні системи та моделі, але можуть відчувати труднощі з соціальною взаємодією, необхідною для реалізації творчих проєктів.
<i>Діти з інтелектуальними порушеннями</i>	Можуть мати обмежені можливості для абстрактного мислення, але при цьому демонструвати високий рівень креативності в практичних видах діяльності. Вони часто відзначаються оригінальністю в вирішенні повсякденних проблем.

Продовження табл. 1. 2

<i>Діти з порушеннями мовлення</i>	Можуть компенсувати мовні труднощі за допомогою невербальних засобів вираження – малювання, музики, руху. Їхні творчі роботи часто відзначаються емоційністю та виразністю.
<i>Діти з порушеннями зору</i>	Часто розвивають тактильні та слухові відчуття, що дозволяє їм створювати оригінальні твори мистецтва. Вони можуть використовувати нестандартні матеріали та техніки.

Хоча Державний стандарт початкової загальної освіти та навчальні програми не акцентують уваги на творчій діяльності, найвищий рівень оцінювання учнів у дванадцятибальній системі передбачає визначення критеріїв, які б відображали динаміку розвитку креативних умінь. Це вимагає створення конкретних методик для оцінки творчих досягнень учнів.

Для розвитку креативності дітей з ООП важливо використовувати завдання, які враховують їхні індивідуальні можливості. Ігрові форми навчання, практичні вправи, створення спрощених моделей і виробів можуть сприяти розкриттю їхнього творчого потенціалу. Важливо також

стимулювати розвиток уяви через використання яскравих кольорів, тактильних матеріалів та простих символічних образів. Активні форми творчості, такі як конструювання або малювання, можуть бути особливо корисними.

Важливо використовувати вправи, які сприяють розвитку комунікативних навичок через творчість. Це можуть бути театралізовані ігри, рольові завдання, які допомагають дітям покращити свої мовленнєві навички через емоційний та творчий контекст. Розвиток мовлення через творчі завдання дозволяє дітям з мовленнєвими порушеннями подолати свої обмеження і розвинути впевненість у власних здібностях.

Ключовою особливістю розвитку креативності у дітей з ООП є створення безпечного та підтримуючого середовища, де вони можуть вільно виражати себе, не відчуючи стресу від соціальних взаємодій. Використання індивідуальних програм розвитку, які орієнтуються на їхні інтереси та сильні сторони, є важливим для розкриття їхнього творчого потенціалу [3, с. 15-17].

Для кожної групи дітей з ООП існують свої специфічні підходи та методики, які дозволяють стимулювати творчу діяльність і допомогти їм розкрити свій потенціал. Педагогічна діяльність повинна бути спрямована на підтримку їхнього розвитку через творчість, що сприяє не лише їхньому особистісному росту, але й інтеграції у суспільство (*див. рис. 1.2.*).

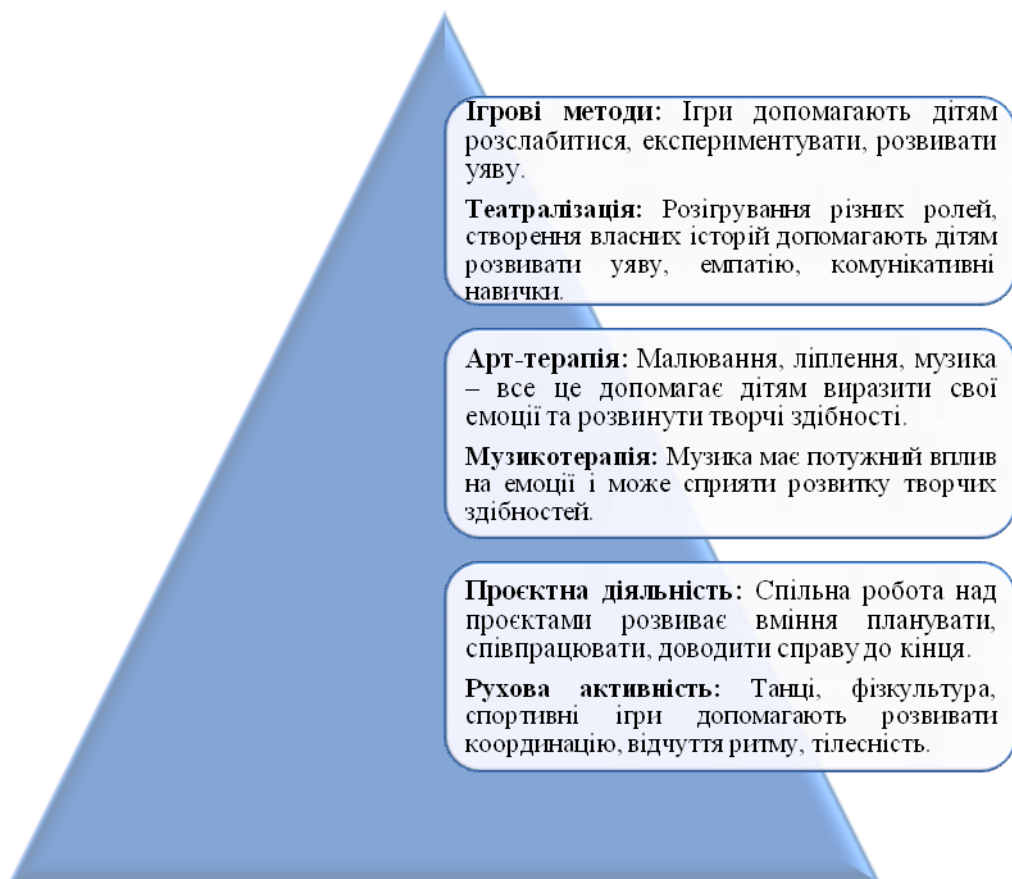

Рис.1.2.Методи розвитку креативності у дітей з ООП

Фактори, що впливають на розвиток креативності у дітей з ООП:

- ✓ Освітнє середовище: Сприятлива атмосфера, яка заохочує до експериментів і помилок, сприяє розвитку креативності.
- ✓ Взаємодія з іншими дітьми: Спільна творча діяльність допомагає дітям з ООП розвивати навички співпраці та обміну ідеями.
- ✓ Підтримка сім'ї: Зацікавленість батьків у розвитку креативності дитини є важливим фактором успіху.
- ✓ Професійна допомога: Робота з психологом, дефектологом або арт-терапевтом може допомогти дитині розкрити свій творчий потенціал.

За дослідженнями П. Торренса, найсприятливіший період для розвитку креативності припадає на дошкільний вік. Зокрема, до 90% дітей до 5 років демонструють оригінальні відповіді, до 7 років цей показник знижується до 20%, а серед дорослих залишається лише 2%. Розвиток креативності залежить від багатьох факторів і не є лінійним процесом.

Розвиток креативності в дітей має свої особливості на кожному етапі життя, і різні фактори, такі як навчання, соціальне середовище та спілкування, набувають різної ваги в різні вікові періоди. У молодшому шкільному віці вирішальну роль відіграють організація навчання, стиль виховання в сім'ї та соціальні взаємини з однолітками і вчителями. Цей вік є сприятливим для розвитку пізнавальних інтересів, навичок навчання, самоконтролю, соціальних норм і самооцінки.

Фізіологічно молодші школярі демонструють стабільний розвиток нервової та інших систем, що створює передумови для вдосконалення самостійності й саморегуляції. Цей період важливий для закріплення позитивних змін, які допоможуть дитині успішно адаптуватися до майбутніх викликів підліткового віку [35, с. 15-21].

Важливо зазначити, що саме молодший шкільний вік є ключовим для розвитку креативності, оскільки діти ще не підкорені шаблонному мисленню і мають великий потенціал для творчого самовираження. Незважаючи на соціальний запит на креативних особистостей, існують суперечності між нормативністю освіти і необхідністю підтримувати творчий розвиток учнів, що ставить виклики перед сучасною системою освіти.

Молодший шкільний вік є важливим етапом у розвитку креативності, оскільки цей період характеризується активними фізіологічними та психологічними змінами в особистості дитини. Школа і вчителі відіграють ключову роль у розвитку креативних здібностей учнів, оскільки саме в цей період дитина починає активно пізнавати світ, ставити перед собою цілі, мотивувати себе до дій і контролювати їх результати. Однак багато учнів залишаються пасивними виконавцями завдань через недостатню стимуляцію творчої діяльності.

Креативність молодших школярів формується через розвиток навчальних мотивів і пізнавальної діяльності. Часто першокласники захоплюються процесом навчання завдяки його атрибутам, а не кінцевим результатам. Їхні мотиви можуть бути пов'язані з інтересом до самої

діяльності або з прагненням до знань. Вони отримують задоволення від подолання труднощів і вирішення навчальних задач.

Таким чином, молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку креативності, а навчально-творча діяльність сприяє інтенсивному формуванню креативних якостей у дітей, особливо уяви, мислення та творчої грамотності.

Для розвитку творчих здібностей школярів в освітньому процесі необхідно створити систему творчих завдань, яка б відповідала таким вимогам: комфортність, чітка цільова орієнтація, диференціація за рівнем складності, а також інтеграція творчих завдань у навчальні блоки. Використання методів, таких як проєктне навчання, може допомогти у розвитку креативності учнів через спеціально організовані методичні заходи.

Креативність розглядається як комплексне явище, що проявляється через інтелектуальні, емоційні та мотиваційні аспекти особистості. Тест креативності Е. П. Торренса «Незавершені фігури. Фігурна форма» є ефективним інструментом для оцінки креативності у дітей різного віку (*див. додаток А*). Він дозволяє виміряти оригінальність, гнучкість та розробленість мислення учасників. Креативність може виражатися у здатності людини генерувати нові ідеї, відходити від звичних стереотипів мислення та досягати практичних результатів. Для її розвитку важливо створити відповідні умови, які стимулюють самостійність, нестандартне мислення та інноваційність [49].

У підлітковому віці розвиток креативності є критично важливим, оскільки цей період характеризується активним формуванням психіки. Творчий процес, незалежно від його вираженості, завжди має однакову сутність: здатність бачити проблему, знаходити її рішення та втілювати його у конкретний результат. Тому навчання має включати завдання, які сприятимуть самостійності, творчості та самовираженню.

Креативність вимагає стимулюючого середовища та є ключовою рисою для гармонійного розвитку особистості. Важливо підтримувати її

через систему навчання, яка поєднує свідоме та підсвідоме мислення, що призводить до створення нових, творчих підходів у діяльності.

Отже, креативність є важливим фактором адаптації та самореалізації дітей з ООП, який допомагає їм розкрити потенціал та соціалізуватися. У кожної дитини з ООП креативність проявляється індивідуально, і особливі умови, такі як сприятливе освітнє середовище, підтримка родини, професійна допомога та врахування індивідуальних можливостей, є критично важливими для розвитку їхньої творчості. Діти із різними формами ООП (з аутистичними розладами, інтелектуальними порушеннями, порушеннями мовлення та зору) мають свої особливості, які можуть по-різному впливати на розвиток унікальних креативних якостей. Молодший шкільний вік визначається як сенситивний період для креативного розвитку, коли діти ще вільні від шаблонного мислення. Тому, для успішного розвитку креативності варто враховувати як вікові, так і індивідуальні особливості кожної дитини.

1.3. Сучасні підходи до формування креативності дітей з ООП

Розвиток креативності у дітей з ООП є важливим аспектом сучасної спеціальної та інклюзивної освіти. У процесі формування творчих здібностей таких дітей використовуються різні підходи, що враховують їхні індивідуальні особливості та потреби. Креативність, як здатність генерувати нові ідеї та шукати нестандартні рішення, стає не тільки інструментом для розвитку інтелектуальних здібностей дитини, але й способом її інтеграції в суспільство, розширення комунікативних можливостей та підвищення самооцінки.

Креативність – це цінна якість, яка допомагає кожній людині, особливо дітям з ООП, адаптуватися до змін, вирішувати нестандартні завдання та реалізувати свій потенціал. Сучасні підходи до формування креативності у дітей з ООП базуються на інклюзивному принципі, що передбачає створення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей (*див.табл.1.3*) [16, 36].

Інклюзивне навчання — це процес, який забезпечує рівний доступ до якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти. Воно базується на принципі особистісно орієнтованого підходу, враховуючи індивідуальні особливості учнів. Для цього освітні заклади адаптують навчальні програми, методи та ресурси, залучаючи громаду і створюючи умови для рівних можливостей навчання [39]. Основною метою інклюзивної освіти є створення середовища, де кожна дитина, незалежно від культурних, соціальних чи інтелектуальних особливостей, має однакові можливості для успішного навчання [31].

Таблиця 1.3

Основні принципи формування креативності у дітей з ООП

<i>Індивідуальний підхід</i>	Кожна дитина з ООП – це унікальна особистість зі своїми особливостями та потребами. Тому важливо розробляти індивідуальні програми розвитку, враховуючи її сильні сторони та труднощі.
<i>Створення сприятливого середовища</i>	Організація навчального процесу має бути спрямована на створення атмосфери безпеки, довіри та підтримки, де дитина почувається комфортно і може проявляти свою креативність.
<i>Залучення різних видів мистецтва</i>	Музика, малювання, ліплення, театр – це потужні інструменти для розвитку креативності. Вони

Продовження табл. 1.3

	дозволяють дітям виражати свої емоції, ідеї та відчуття.
<i>Ігрова діяльність</i>	Гра є природним способом пізнання світу для дитини. Через гру вона розвиває уяву, фантазію, вчиться вирішувати проблеми.
<i>Проектна діяльність</i>	Спільна робота над проєктами допомагає дітям

	розвивати навички співпраці, комунікації, критичного мислення та творчого пошуку рішень.
<i>Технології доповненої та віртуальної реальності</i>	Сучасні технології відкривають нові можливості для розвитку креативності дітей з ООП. Вони дозволяють створювати інтерактивні середовища, які стимулюють уяву та креативність.

Сучасна освіта надає багато можливостей для розвитку креативності учнів. Згідно з дослідженнями, креативність є вродженою рисою, але під впливом середовища вона може втрачатися. Нова українська школа створює умови для розвитку креативності на всіх етапах навчання, переходячи від репродуктивного засвоєння знань до розвитку самостійного мислення та здатності приймати нестандартні рішення.

Фактори, що сприяють розвитку креативності, включають інтерактивні техніки, інтегрований підхід до навчання та використання знань з різних дисциплін. Креативність можна розвивати через системні заходи, що стимулюють самореалізацію та здатність генерувати нові ідеї.

Однією з ефективних форм стимулювання креативності є проведення тижнів чи декад творчості, коли всі учасники освітнього процесу співпрацюють для реалізації інтегрованих проєктів. Такі заходи допомагають розвивати мислення, уяву, увагу та фантазію учнів, сприяючи їхньому особистісному зростанню і творчій самореалізації.

Подібні заходи організовуються за участі педагогів, психологів та учнів і можуть проводитися як в очному, так і в дистанційному форматі. Завдяки цим ініціативам учні різних вікових категорій отримують можливість не лише проявляти свої творчі здібності, а й глибше занурюватися в навчальний процес, використовуючи свої знання у нових контекстах [8, с. 81-87].

Одним із ключових аспектів у роботі з дітьми з ООП є індивідуалізований підхід до навчання та розвитку творчих здібностей. У сучасній інклюзивній освіті акцент робиться на унікальних потребах кожної

дитини, що передбачає адаптацію методик навчання до її можливостей і темпу розвитку. Це стосується як інтелектуального розвитку, так і творчої діяльності. Зокрема, вчителі використовують індивідуальні програми розвитку, які враховують тип особливих потреб (порушення зору, інтелектуальні чи мовленнєві труднощі тощо). Наприклад, для дитини з порушеннями зору завдання можуть включати аудіовізуальні матеріали або тактильні елементи, що стимулюють уяву та творчі процеси через сенсорний досвід. Індивідуалізований підхід також означає, що процес навчання будується на сильних сторонах дитини, що дозволяє їй поступово досягати нових висот, розвивати уяву і творчість через діяльність, яка їй найбільш доступна і цікава [21].

Одним із найважливіших факторів розвитку креативності у дітей з ООП є створення сприятливого освітнього середовища. Це передбачає не тільки адаптацію фізичних умов для навчання, але й забезпечення психологічного комфорту, підтримки та стимулювання творчої активності. Вчителі повинні створювати таку атмосферу в класі, де кожна дитина буде відчувати себе впевнено і вільно. Важливо, щоб дитина не боялася помилок і експериментувала у своїй творчості. Сприятливе середовище включає використання різноманітних засобів мотивації, похвалу за успіхи та заохочення до нових спроб, навіть якщо вони не завжди успішні. Психологічний комфорт також забезпечується через підтримку вчителя і однокласників. Позитивне підкріплення з боку дорослих сприяє розвитку внутрішньої мотивації дитини до творчості та самовираження [29].

Формування креативності дітей з ООП неможливе без активної співпраці з батьками. Батьки відіграють важливу роль у розвитку творчого потенціалу дитини, адже вони є першими наставниками і підтримкою. Спільна робота педагогів і батьків дозволяє створити єдину систему стимулювання творчості дитини як у школі, так і вдома. Батьки можуть допомагати дитині виконувати творчі завдання, розвивати уяву через домашні проєкти або просто надавати можливість для творчої самостійності.

Важливо, щоб вони підтримували інтерес дитини до творчої діяльності і створювали умови для її розвитку поза межами школи [54].

Отже, сучасні підходи до формування креативності дітей з ООП включають індивідуалізований підхід, інтегровані методики, проєктне та ігрове навчання, створення сприятливого середовища та активну співпрацю з батьками. Ці підходи дозволяють адаптувати освітній процес до потреб дітей з ООП, розвивати їхній творчий потенціал і сприяти їхній соціальній інтеграції.

Також важливо розуміти, що розвиток креативності – це тривалий процес, який вимагає систематичної роботи. Необхідно створювати умови, в яких дитина зможе проявляти свою індивідуальність, експериментувати і розвивати свої унікальні здібності.

ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ

Креативність є ключовим компонентом особистісного розвитку, особливо у дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Вона проявляється як здатність до нестандартного мислення та виражається через оригінальні ідеї, гнучкість у розв'язанні проблем та емоційну залученість. Креативність має три основні складові: когнітивну (інтелектуальні здібності та асоціативне мислення), емоційну (емоційна гнучкість і задоволення від творчості) та мотиваційну (внутрішня мотивація та інтерес до нових завдань). Розвиток креативності у дітей з ООП сприяє їхній соціалізації, адаптації та самореалізації, допомагаючи компенсувати певні обмеження, підвищувати самооцінку та відчувати себе повноцінними членами суспільства.

У дітей з різними формами ООП, такими як розлади аутистичного спектру, інтелектуальні порушення, мовленнєві труднощі чи порушення зору, креативність проявляється по-різному. Для розвитку їхньої креативності важливо застосовувати спеціальні підходи та методики, які враховують індивідуальні особливості кожної дитини. Актуальні педагогічні практики, засновані на інклюзивному підході Нової української школи, забезпечують сприятливе середовище для розвитку креативності через індивідуальний підхід, використання мистецьких технік, ігрової та проєктної діяльності. Особливо сприятливим періодом для формування креативності є молодший шкільний вік, коли діти відкриті для нових способів самовираження та ще не підпорядковані шаблонному мисленню.

Таким чином, ефективний розвиток креативності у дітей з ООП вимагає комплексного підходу, що поєднує педагогічні, психологічні та соціальні методи, враховуючи унікальні особливості кожної дитини.

РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО КОРЕКЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

2.1. Методи і прийоми корекції процесу формування креативності у дітей з ООП

Формування креативності у дітей з особливими освітніми потребами (ООП) є важливим аспектом їхнього навчання і розвитку, яке допомагає розвивати здатність до самовираження, розширює можливості соціалізації та сприяє успіху у навчальному процесі. Корекція процесу формування креативності у дітей з ООП базується на застосуванні спеціальних методів і прийомів, які адаптовані до їхніх потреб і можливостей. Вибір методології ґрунтується на різноманітних психолого-педагогічних підходах, що враховують специфіку когнітивного розвитку, здатність до абстрактного мислення, просторового та часово-послідовного сприйняття.

Методи розвитку креативності для дітей з ООП включають тренування уяви та навички візуалізації, що є основою для розвитку образного мислення. До ефективних прийомів належать вправи на ментальну ротацію образів, які допомагають дітям навчитися створювати і маніпулювати уявними образами, що є ключовим для розвитку креативного мислення. Використання технік, які сприяють формуванню навичок розчленування, допомагає дітям бачити деталі складних об'єктів, що розвиває їх здатність до аналізу та уяви [30].

Прийоми розвитку просторового масштабування, що дозволяють дітям перетворювати уявні образи з одного розміру на інший, підтримують їхню здатність до розробки креативних рішень у повсякденному житті. Наприклад, створення карт, уявних моделей та схем допомагає дітям розвивати розуміння пропорцій.

Для забезпечення комплексного підходу до формування креативності у дітей з ООП педагоги використовують ігрові методи та технології. Вправи, що залучають дітей до візуалізації образів та побудови конструкцій, допомагають не тільки розвивати уяву, але і сприяють емоційній залученості.

Застосування інтерактивних ігор та цифрових ресурсів стимулює активність дітей, розширює можливості для творчого вираження та розвиває їхню здатність до абстрактного мислення.

Корекція процесу формування креативності у дітей з ООП є багатоплановою та комплексною діяльністю, що потребує інтеграції методів та прийомів, спрямованих на стимулювання творчих проявів (табл.2.1). У контексті навчання дітей з ООП креативність відіграє важливу роль, сприяючи соціальній адаптації та самоактуалізації учнів з особливими потребами [48]. Важливою передумовою ефективної корекційної роботи є використання різних методик, орієнтованих на індивідуальні можливості кожної дитини [13].

Таблиця 2.1

Групи методів та прийомів

<p><i>Методи стимулювання творчого мислення та уяви</i></p>	<p>а) Брейнстормінг (мозковий штурм) — метод сприяє розвитку асоціативного мислення, стимулює уяву та допомагає долати стереотипне мислення. Дітей заохочують до висловлення будь-яких ідей без обмежень.</p> <p>б) Морфологічний аналіз — метод, що полягає у комбінуванні різних варіантів вирішення задачі, завдяки чому діти розвивають навички варіативного мислення.</p> <p>с) Вправи на уяву і фантазію — різноманітні завдання на створення уявних образів, казок, малюнків, що сприяють формуванню креативності та здатності до творчої трансформації відомих образів.</p>
---	---

Продовження табл. 2.1

<p><i>Ігрові методи, орієнтовані на розвиток креативності</i></p>	<p>a) Театралізовані ігри — діти виконують ролі у коротких виставах, розвиваючи свою уяву, мовленнєву активність та емоційне сприйняття.</p> <p>b) Рольові ігри — дозволяють дитині відчувати себе в різних ситуаціях, пробуджують інтерес до нового досвіду, спонукають до експериментування та активізують творчі прояви.</p> <p>c) Творчі ігри з використанням символів і метафор — завдяки виконанню завдань із символічними образами та метафорами діти вчаться мислити асоціативно та знаходити нестандартні рішення.</p>
<p><i>Інтерактивні методи</i></p>	<p>a) Метод проєктів — передбачає створення власного проєкту, де дитина сама визначає етапи, види діяльності, необхідні ресурси та способи реалізації задуму. Цей метод розвиває відповідальність, планування та креативність.</p> <p>b) Творчі завдання у груповій роботі — метод, за якого діти працюють у групах над виконанням творчих завдань, сприяє розвитку командних навичок, соціальної адаптації та розширює креативний підхід у колективному обговоренні та виконанні завдання.</p>
<p><i>Художньо-естетичні методи</i></p>	<p>a) Малювання, ліплення, аплікації — через роботу з матеріалами, які діти можуть змінювати і трансформувати, вони отримують можливість самовираження та вільного творчого пошуку.</p> <p>b) Музична терапія та танцювальна імпровізація — мистецькі види діяльності допомагають дитині висловлювати свої емоції через ритм, рух, колір,</p>

Продовження табл. 2.1

	сприяючи формуванню гармонійної та творчої особистості.
<i>Методи, спрямовані на розвиток самовираження</i>	<p>а) Метод моделювання життєвих ситуацій — метод, що полягає в організації уявних ситуацій, в яких діти повинні знаходити творчі рішення. Це розвиває навички самовираження та вміння адаптуватися до різних соціальних контекстів.</p> <p>б) Рефлексивні техніки — обговорення власних відчуттів, думок і бажань після творчих вправ допомагає дітям усвідомити свої сильні сторони та вчить приймати власні результати роботи.</p>
<i>Техніки сенсорно-перцептивного розвитку</i>	<p>а) Вправи на розпізнавання та порівняння образів — розвивають увагу, спостережливість і сприяють формуванню уявлень про об'єкти.</p> <p>б) Розвиток тактильного сприйняття та дрібної моторики — через маніпуляції з різними матеріалами (наприклад, піском, глиною, кінетичним піском) діти розвивають сенсорно-перцептивні навички та дрібну моторику, що позитивно впливає на розвиток їх творчих здібностей.</p>

У сучасній освіті активно застосовуються інтегровані методики, які поєднують різні види діяльності: мистецтво, музику, театральні постановки, танці тощо. Ці методики дозволяють дітям з ООП розвивати креативність через взаємодію між різними сенсорними та когнітивними процесами. Наприклад, методика арт-терапії, яка включає малювання, ліплення, роботу з природними матеріалами, допомагає дитині висловлювати свої емоції та думки у творчій формі. Це особливо важливо для дітей з мовленнєвими порушеннями, які не завжди можуть вербально виразити свої ідеї. Інший приклад — музична терапія, яка стимулює розвиток ритму, слуху і моторики,

допомагає дітям розкритися через рух і звуки. Інтегровані методики також використовуються для розвитку соціальних навичок, що є важливою складовою креативного мислення. Креативність часто виникає в колективній діяльності, де діти мають можливість взаємодіяти з однолітками, обмінюватися ідеями та спільно створювати нові проєкти [44, с. 188-192].

Проєктний метод є ефективним підходом у розвитку креативності дітей з ООП. Він полягає у створенні навчальних ситуацій, де дитина може самостійно або в групі працювати над певним проєктом. Це можуть бути проєкти з різних дисциплін: від виготовлення простих об'єктів на уроках технології до створення театральних вистав або мистецьких композицій. Проєктний метод дозволяє дітям з ООП на практиці застосовувати свої знання, генерувати нові ідеї та втілювати їх у життя. Такий підхід сприяє формуванню навичок самостійного мислення, розвиває відповідальність за результати своєї діяльності та стимулює інтерес до навчання. Крім того, проєктний метод заохочує дітей працювати разом з іншими учнями, що підвищує їхню комунікабельність та вміння співпрацювати, а також сприяє їхній інтеграції в колектив.

Ігрові методи є невід'ємною частиною сучасної педагогіки та використовуються для розвитку креативності у дітей з ООП. Гра є природним середовищем для дитини, де вона може експериментувати, проявляти уяву і творчість без страху помилок. Наприклад, рольові ігри дозволяють дітям моделювати різні життєві ситуації, вирішувати проблеми і розвивати навички соціальної взаємодії [38]. Такі ігри допомагають формувати творче мислення, адже діти вчаться не лише знаходити нові рішення, а й втілювати їх у діях. Дидактичні ігри, спрямовані на розвиток когнітивних і творчих навичок, також активно використовуються для стимулювання креативності. Сучасні ігрові методики часто включають вправи на розвиток уяви, такі як складання незавершених малюнків, придумування історій або перетворення звичайних предметів на щось

незвичне. Ці завдання розширюють горизонти дитячої уяви та дозволяють їм бачити світ у нових кольорах (див.рис.2.1).

Інші завдання включають розвиток уяви та логіки через творчі оповідання та вправи на фантазування. Учням пропонують вигадати нові сценарії казок, розвивати фантазію в роботі з аплікаціями або знайти незвичайні способи використання звичайних предметів. Творчі конкурси, ігри та інсценізації казок на сучасний лад також розвивають уяву, артистизм і креативне мислення.

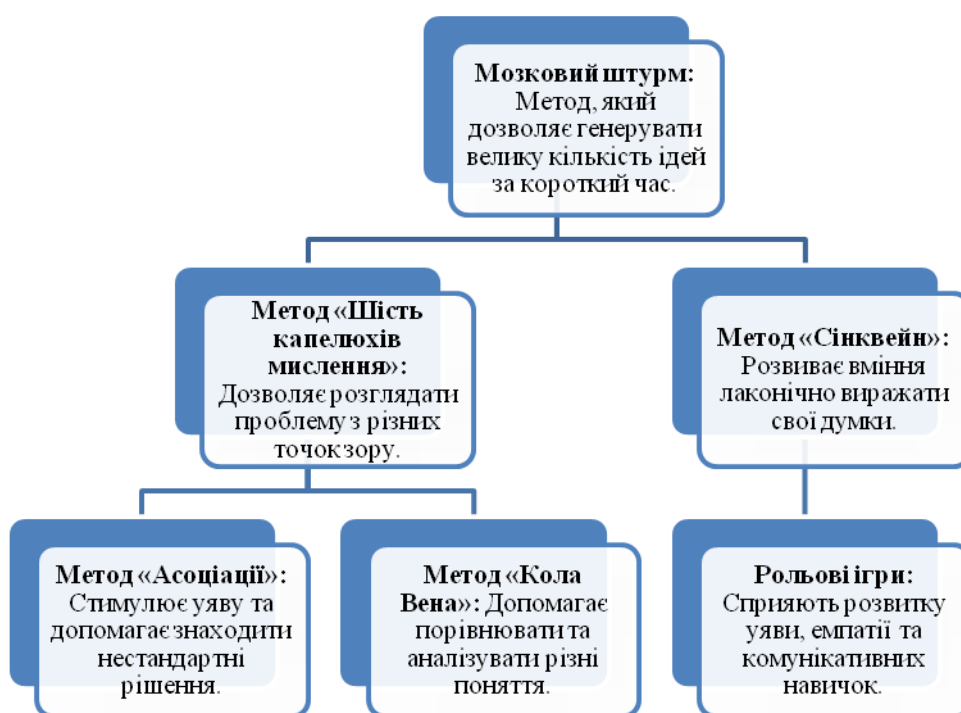

Рис.2.1.Методи та прийоми розвитку креативності

Рольові ігри за прочитаними творами також допомагають дітям краще розуміти емоції та дії персонажів, покращують їхню здатність до емоційного відгуку та соціальної взаємодії. Використання ігор без слів, наприклад, коли діти спочатку відтворюють дії без слів, а пізніше додають емоції та вигуки, допомагає глибше зануритися в ситуацію і вивчити зв'язок між діями та емоціями [34].

Впровадження цих методів сприяє розвитку креативності у дітей з ООП, допомагає їм долати труднощі в навчанні та адаптуватися до соціального середовища. Збалансоване застосування перелічених прийомів

дозволяє врахувати індивідуальні можливості кожної дитини та створити сприятливі умови для повноцінного розвитку їх креативності, підвищуючи мотивацію до навчання і забезпечуючи емоційне благополуччя.

Застосування таких вправ у інклюзивних класах допомагає не лише розвивати творчі здібності, але й коригувати поведінку та емоційні реакції. Важливо також розвивати творчі здібності через дитячий театр, де діти з ООП можуть брати участь у спектаклях разом зі своїми однолітками. Це сприяє їхній соціалізації, підвищує культурний рівень, знайомить з літературою, мистецтвом і правилами поведінки.

Такі заходи об'єднують усіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів, батьків та інших працівників закладу. Це може бути реалізовано через тематичні тижні, де кожен день присвячується різним віковим групам. Учні можуть працювати індивідуально або в командах, а завершення конкурсів супроводжується нагородженням за різні досягнення.

Роль вчителя у процесі формування креативності:

- ✓ Створення мотивації: Вчитель має зацікавити дітей, показати їм, що творчість – це цікаво і важливо.
- ✓ Надання підтримки: Важливо створити атмосферу, в якій дитина не боїться помилятися і висловлювати свої думки.
- ✓ Забезпечення зворотного зв'язку: Регулярно давати зворотний зв'язок, заохочувати успіхи і допомагати подолати труднощі.
- ✓ Співпраця з батьками: Спільна робота з батьками допоможе створити єдиний освітній простір для дитини і сприяти розвитку її креативності [17, с. 14-16].

Отже, розвиток креативності у дітей з ООП потребує використання комплексних методів і прийомів, орієнтованих на їхні індивідуальні особливості. Важливими є інтегровані підходи, що поєднують мистецтво, гру, проектну діяльність та рефлексивні техніки, які сприяють самовираженню, соціалізації та адаптації дітей у колективі. У цьому процесі важливу роль відіграє педагог, який має створювати мотиваційне

середовище, підтримувати ініціативи учнів та співпрацювати з батьками для забезпечення стабільного й всебічного розвитку креативності дітей з ООП.

Таким чином, для успішного розвитку креативності потрібно враховувати такі умови: регулярна робота на уроках, індивідуальні заняття, участь у гуртках і постійна співпраця з батьками. Важливо, щоб вчителі та батьки розуміли потреби дитини і сприяли їхньому творчому розвитку.

2.2. Опис методики з розвитку креативності під час занять з логопедом з учнями початкової школи з ООП

Інклюзивна освіта — це підхід, що адаптує навчальні програми і умови до індивідуальних потреб учнів, незалежно від їхніх можливостей. Якість навчального процесу залежить від того, як враховуються особливості і потенційні можливості кожної дитини. Навчання таких дітей передбачає використання особистісно орієнтованих підходів, індивідуальних та групових форм роботи, а також врахування різних видів порушень [18, с. 59-65].

Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП є командною взаємодією фахівців, таких як учителі, асистенти, батьки, психологи, соціальні педагоги, логопеди та медичні працівники. Це включає систематичне дослідження психолого-педагогічного статусу дитини, створення умов для ефективного навчання та надання спеціальних ресурсів для підтримки дітей. Основна мета супроводу полягає в організації співпраці, що допомагає дитині з ООП пізнати себе і знайти шляхи для саморегуляції. Головне завдання — формування позитивного сприйняття дітей з особливими потребами та їх інтеграція в суспільство [28].

Логопедичний супровід є складовою частиною загального психолого-педагогічного супроводу, при цьому він залишається окремим напрямом, що має свої методологічні основи, мету, специфічні завдання та способи їх реалізації.

Для успішного логопедичного супроводу важливо вивчити особливості мовного розвитку дітей, їхні мовленнєві порушення та рівень комунікативних навичок. Методики діагностики включають тести для виявлення мовних проблем і визначення рівня розвитку мовних навичок. Основна увага приділяється корекційній роботі, яка охоплює виправлення мовленнєвих порушень, розвиток комунікативних навичок і покращення мовленнєвої активності. Під час проведення логопедичної роботи важливо враховувати індивідуальні потреби кожної дитини, створювати комфортне середовище для навчання та підтримувати позитивний контакт з батьками [40, 41].

Завдяки допомозі школи батьки здобувають необхідний досвід і стають менш залежними від фахівців у питаннях догляду за своїми дітьми та визначення їхнього майбутнього. Освітні програми можуть змінювати поведінку батьків і їхні очікування щодо дітей. Для успішного впровадження інклюзивних програм важливо, щоб педагоги співпрацювали з родинами дітей з особливими потребами. Керівник навчального закладу виконує роль фасилітатора, налагоджуючи зв'язки між вчителями, фахівцями та батьками.

На думку науковців, існує три основні фактори, які сприяють залученню батьків [27]:

1. Сприятлива атмосфера – дружня підтримка з боку педагогічного колективу.
2. Постійне двостороннє спілкування між родинами та школою.
3. Сприйняття батьків як партнерів у навчальному процесі.

Батьки проводять найбільше часу зі своїми дітьми і знають їх найкраще. Вони є експертами щодо своїх дітей, тоді як педагоги – фахівцями у розвитку та навчанні. Співпраця між вчителями та батьками дозволяє об'єднати знання та ресурси, що позитивно впливає на розвиток дитини [53].

Деякі родини задоволені своєю співпрацею з фахівцями, інші ж можуть відчувати, що їхня думка не враховується, що призводить до втрати довіри. Якщо батьки не довіряють педагогам, їм важко ділитися інформацією і

спільно ухвалювати рішення. Коли батьки є активними учасниками команди, навчальна програма дитини стає більш насиченою і ефективною (*додаток Б*).

Принципи роботи педагогів повинні бути орієнтовані на інтереси сім'ї. Школа має створити комфортне середовище для дитини, що є важливим завданням для педагогів і адміністрації та першим кроком до налагодження стосунків із родинами [37].

Логопедичний супровід допомагає дітям розвивати мовленнєві навички, підвищує їх комунікабельність та готує до повноцінної участі в соціальному середовищі, що позитивно впливає на розвиток креативності у дітей з ООП (*рис.2.2*).

Творчий розвиток дитини починається з її захоплення світом, що оточує, під час участі в улюблених видах діяльності. Пізніше вона розвиває свої здібності в різноманітних активностях, як-от гра, малювання, конструювання, читання, інсценування відомих літературних творів, складання віршів та казок, робота з геометричними фігурами, експериментування тощо.

діагностична діяльність (вивчення анамнезу, історії розвитку, причин порушень у дитини, бесіда з батьками, спостереження за дитиною, обстеження мовлення); складання індивідуальних корекційно-компенсаторних планів роботи з кожною дитиною;

визначення доцільних форм взаємодії з дитиною, видів корекційно-розвивальної роботи, вироблення навичок свідомого сприймання та розуміння зверненого мовлення;

співпраця з іншими фахівцями закладу освіти;

аналіз результативності роботи, визначення динаміки розвитку дитини, ведення документації та складання звітів;

корекційна робота з виправлення порушень усного та писемного мовлення;

надання порад, консультацій батькам, педагогам, залучення родин до корекційного процесу, пошуку шляхів його вдосконалення;

участь у різних заходах методичної роботи, самоосвіта, пропаганда логопедичних знань, взаємодія з громадськістю.

Рис.2.2. Основні структурні компоненти професійної діяльності вчителя-логопеда

Креативність, як важлива особистісна якість, вимагає постійного розвитку. Вроджені та набуті якості людини нерозривно пов'язані, і для розкриття природного творчого потенціалу необхідний педагогічний супровід, спрямований на розвиток рис, що забезпечують успіх у творчій діяльності. Творчий потенціал педагога є невіддільною складовою його професійної культури, адже тільки особистість може виховати особистість. Тому розвиток креативності вчителя має вирішальне значення у педагогічній діяльності [4, 9].

Сучасні виклики вимагають формування нової генерації педагогів, здатних навчати креативних дітей. Розвиток творчих здібностей вчителя веде до підвищення якості навчання і виховання. Креативний педагог здатний подолати шаблонність у навчанні, що допомагає учням розвивати свій творчий потенціал [12]. Нестандартні уроки, завдяки оригінальному задуму та організації, більше зацікавлюють учнів, сприяючи їхній активності й самостійності. Водночас нестандартні заняття не повинні стати головною формою роботи через їхню менш виражену пізнавальну цінність, значні витрати часу на підготовку та складність оцінювання результатів (рис. 2.3).

Для розвитку творчих здібностей, самостійності й пізнавальної активності учнів молодших класів важливо застосовувати різноманітні завдання: навчальні, розвивальні, інтелектуальні, нестандартні й творчі.

Рис. 2.3. Ефективні методи розвитку креативності на заняттях з логопедом

Методи розвитку креативності серед здобувачів освіти включають кілька ключових підходів, спрямованих на розширення творчого потенціалу, формування критичного мислення та стимулювання продуктивної розумової діяльності [14].

Ось деякі з найефективніших методів, що були використані для корекції процесу формування креативності у дітей з ООП (інтелектуальні порушення, мовленнєві порушення, порушення зору, розлади аутистичного спектру):

1. Метод шести капелюхів мислення. Техніка, розроблена Едвардом де Боно, орієнтована на перехід від автоматичних до навмисних, зосереджених думок. Вона дозволяє осмислено обробляти інформацію, виявляти можливості та позитивні сторони, використовувати інтуїцію, критично оцінювати проблеми, розвивати творчі ідеї й організовувати мислення. Кожен «капелюх» представляє певний тип мислення, і вдягаючи уявно капелюх певного кольору, учасник змінює кут сприйняття. Цей метод сприяє комплексному осмисленню проблеми, оскільки стимулює учасників розглядати її з різних сторін. Він також добре підходить для вирішення конфліктів і розбіжностей у колективі, сприяючи розвитку комунікативних навичок та уважності.
2. Ігрові технології. Гра є природною частиною діяльності молодших школярів і потужним інструментом для розвитку креативності. Серед поширених ігор для молодших здобувачів освіти можна виділити:
 - а) Гру «З яких звуків складається слово?», яка допомагає розвивати вміння розпізнавати звуки в словах та визначати їх послідовність.
 - б) Гру «Заміни звук», яка розвиває фонематичний слух, а також сприяє розвитку уяви, аналізу і синтезу.
 - в) Гру «Висновок», яка стимулює логічне мислення.
3. Інтерактивні методи навчання. Інтерактивні техніки активізують пізнавальну діяльність здобувачів освіти, дозволяючи їм повністю розкрити свої таланти. Серед найпоширеніших методів є такі: «Займи

позицію», «Прес», «Case-метод», а також інтерактивні «ігри» на кшталт «Мікрофон», «Акваріум» та «Карусель».

4. Елементи технології критичного мислення. Розвиток критичного мислення у школярів важливий для формування комунікативних навичок та здатності висловлюватися творчо. Наприклад, завдання «Крісло автора» передбачає, що здобувачі освіти мають розповісти про щось цікаве зі свого життя. Завдання «Опиши (намалюй) навпаки» передбачає, що учні описують зображення, замінюючи основні предмети на протилежні. Це розвиває навички аналізу та творчого мислення.

5. Метод мозкового штурму. Цей метод стимулює креативне мислення, оскільки учасники мають можливість вільно висловлювати ідеї без жорстких рамок. Використовується для того, щоб учні вивчали предмет шляхом вільного обміну думками, після чого робили спільні висновки.

Продуктивна діяльність для розвитку розумових здібностей також є ключовим елементом розвитку креативності. Така діяльність передбачає не лише уявлення образу, а й реалізацію цього образу в конкретних практичних діях [20]. Серед видів творчої діяльності, які особливо корисні для молодших здобувачів освіти, виділяють:

- Зображувальну діяльність (малювання, ліплення, аплікація)
- Музичну діяльність (прослуховування музики, ігри, хороводи)
- Художньо-мовленнєву діяльність (читання, слухання казок, створення власних творів)
- Театралізовану діяльність (інсценізація казок).

Наведені види діяльності допомагають формувати в учнів вміння планувати свої дії, розвивають творче мислення та позитивно впливають на їхній розвиток. Всі вони створюють основу для зростання креативної особистості, що надалі допомагає здобувачам освіти адаптуватися до вимог сучасного світу та ефективно реалізувати свій потенціал у майбутньому.

Для ефективного розвитку усвідомленого читання здобувачів освіти важливо звертати увагу на розуміння змісту речень [52]. Рекомендується працювати над реченнями окремо або виділеними з контексту текстів, що вивчаються в класі. Під час занять слід приділяти увагу творам, які читаються разом, при цьому вчитель має демонструвати зразкове зв'язне міркування щодо певних аспектів, таких як риси персонажів чи мовні особливості твору та сприяє покращенню зв'язності та якості відповідей здобувачів освіти.

Здатність до писемного викладу думок значною мірою залежить від навичок усного мовлення. Однак, виключно усні вправи, якщо їх не підкріплювати письмовими, не забезпечують стійкого розвитку мовлення. Система письмових робіт з розвитку мовлення включає й усні вправи, закріплюючи їхні результати та підвищуючи рівень мовної культури здобувачів освіти.

Для організації роботи з розвитку зв'язного мовлення варто розробити систему завдань, які враховують різноманітність і складність завдань, їх послідовність, перспективність та орієнтовну тематику. Головними видами письмових робіт є перекази й твори, підготовці до яких сприяють усні й письмові вправи. Мета полягає не тільки у черговому виконанні переказів чи творів, а й у формуванні важливих умінь, таких як складання тексту на задану тему, розуміння її меж, підпорядкування основній думці, збирання та систематизація матеріалу, а також вибудова тексту в певному стилі мовлення чи жанрі.

Креативний аспект мовленнєвої діяльності молодших школярів розвивається в умовах, де приділяється увага асоціативному мисленню, здатності знаходити аналогії, порівнювати протилежні поняття та оригінально поєднувати слова. Завдання асоціативного характеру та вправи на протиставлення допомагають розвивати цей потенціал. Чудовим засобом для творчого розвитку мислення є робота з казками: здобувачам освіти можна запропонувати складати нові казки чи інтерпретувати відомі, що

сприяє розвитку фантазії та мислення. Виконання таких завдань, як продовження казки за початком, складання на основі опорних слів або зміна характеристик героїв, дозволяє їм проявляти свою уяву. Написані казки можна інсценізувати, ілюструвати, що надає дітям свободу для самовираження [24, с. 2-5].

Для стимулювання креативності використовуються ігрові ситуації та вправи, що допомагають дітям створювати нові ідеї, об'єкти та образи. Такі вправи передбачають багаторазове повторення та перенесення набутих знань у нові умови. Наприклад, завдання на протиставлення, деформування чи створення гіпотез активізують пошукову мовленнєву діяльність і сприяють успіху.

Розвиток креативності передбачає здатність мислити нестандартно. Це досягається через формування умінь комбінувати елементи, створювати нові поєднання та реконструювати матеріал. Вміння знаходити аналогії допомагає здобувачам освіти краще розуміти рідну мову.

Комбінація мовного матеріалу, наприклад складання комічних історій, допомагає здобувачам освіти зрозуміти, як можна поєднувати героїв з незвичними ситуаціями. Це може включати завдання на реконструювання тексту, зміну персонажів та сюжетів, що розвиває їхню уяву та здатність до аналізу.

Дидактичні ігри є потужним засобом для розвитку уваги, пам'яті, мислення, а також активізації пізнавальної діяльності, створення позитивних емоцій під час навчання. Гра стимулює асоціативне мислення та фантазію, що робить її незамінною складовою уроків читання та мовлення.

Учитель-логопед застосовує різноманітні типи завдань для розвитку мовленнєвої творчості у здобувачів освіти [35, с. 15-21]:

Вправи на підбір слів-синонімів. Сприяють формуванню розуміння схожих значень. Учням пропонуються завдання на спостереження і виділення синонімів з текстів або окремих речень. Наприклад, слід знайти

слова зі схожим значенням у загадці про зиму: «Зїжджалися дочки до Зими: Завірюха, Метелиця, Хурделиця, Хуга, Віхола...».

Вправи з групуванням синонімів. Учні мають згрупувати синоніми з набору слів: Батьківщина, праця, сміливий, відважний, робота, хоробрий, Вітчизна, щоб усвідомити синонімічну близькість.

Вправи з інтенсивністю ознак. Учні розташовують слова за ступенем інтенсивності ознаки: наприклад, шепотіти, говорити, кричати, вигукувати, або дії: посміхатися, сміятися.

Вибір потрібного синоніма. Завдання полягає у виборі слова, що найкраще підходить за контекстом. Наприклад, «Верби (сумують, журяться, нудьгують) над водою» — потрібно визначити, яке слово не підходить і чому.

Робота з антонімами. Важливим є навчання розрізняти антоніми, використовуючи різні типи завдань:

1. Визначення антонімів у реченнях.
2. Добір антонімів до слів.
3. Заміна слів на протилежні за значенням.
4. Доповнення речень антонімами.
5. Створення речень із антонімами.

Приклади вправ:

- Пошук антонімів у прислів'ях: «Від маленької іскри може загорітися великий ліс».
- Підбір антонімів до слів: зима — літо, старий — молодий, чорний — білий.

Творчі вправи для розвитку креативності. Вивчення рідної мови розвиває творче мислення через мовні ігри, римування, складання історій тощо:

1. Складання рим та чистомовок.
2. Творчі ігри, як «Буриме» або «Придумай риму».
3. Опис літературних персонажів.

4. Створення малюнків та їх опис.
5. Написання листів літературним героям.

Приклади вправ для креативного розвитку:

1. Конкурс малюнків та вигадування нових сюжетів.
2. Написання міні-творів на теми: «Що я бачу з вікна?» або «Про що мріє краплинка роси?».
3. Гра «Придумай назву»: здобувачі освіти слухають розповідь і придумують заголовок.

Розвиток мовних навичок сприяє формуванню інтересу до слова і мови в цілому, а також підвищенню впевненості здобувачів освіти у своїх творчих можливостях.

Методика Ф. Вільямса, відома як «Креативний тест Ф. Вільямса» або Creativity Assessment Packet, була розроблена Френком Вільямсом у 1980 році для діагностики креативності. Спочатку тест призначався для відбору талановитих учнів у спеціалізовані навчальні заклади, де розвивалися творчі здібності. Сьогодні цей тест активно застосовується у школах США для виявлення та розвитку креативності [54].

Оригінальний тест Ф. Вільямса складається з трьох частин, кожна з яких спрямована на виявлення різних аспектів креативності [46]:

1. Самооціночний субтест-опитувальник. Перший субтест включає 50 тверджень, на які дитина відповідає, вибираючи найбільш відповідний варіант. Цей субтест оцінює особистісні риси, пов'язані з творчими здібностями, і охоплює чотири шкали: допитливість, уява, складність (схильність до вирішення складних завдань), схильність до ризику.
2. Малюнковий субтест. Другий субтест базується на малюнкових завданнях, що перевіряють дивергентне мислення за допомогою невербальних стимулів, подібних до «фігурного тесту» Торренса. Він оцінює такі аспекти дивергентного мислення, як швидкість, гнучкість, оригінальність і детальність.

3. Експертний субтест для педагогів і батьків. Останній субтест заповнюють вчителі або батьки учня. Він містить 48 характеристик, які дозволяють оцінити дитину за кожним з восьми факторів креативності, оцінених у попередніх субтестах.

По завершенні тестування результати за всіма трьома частинами порівнюються та підсумовуються діагностом, який на основі статистичних нормативів складає фінальний звіт про рівень розвитку креативності дитини з урахуванням соціокультурного контексту.

Головні переваги методики Ф. Вільямса полягають у тому, що вона дозволяє:

1. визначити поточний рівень креативності дитини;
2. надати батькам і педагогам інформацію про рівень дивергентного мислення та особистісні якості, які можуть допомагати чи стримувати реалізацію творчого потенціалу дитини.

Методи корекційно-розвивальної роботи, такі як використання логопедичних ляльок, пальчикового театру, мнемотехніки та Су-джок терапії, сприяють всебічному розвитку дітей з ООП (*додаток В*). Дані методи активізують мовленнєву діяльність, підвищують впевненість дітей у своїх силах та допомагають подолати мовленнєві труднощі [23].

У результаті проведення занять з логопедом, спрямованих на розвиток креативності учнів початкової школи з ООП, можна зробити висновок, що поєднання логопедичних вправ з творчими активностями, такими як ігри, малювання, створення історій, ефективно сприяє не тільки покращенню мовленнєвих навичок, але й розвитку уяви та здатності до нестандартного мислення. Використання індивідуальних і групових методів, що враховують індивідуальні особливості учнів, дозволяє створити позитивну атмосферу для самовираження і сприяє формуванню важливих когнітивних та соціальних навичок. Результати роботи з логопедом, орієнтовані на розвиток креативності, є важливим елементом комплексної реабілітації дітей з ООП,

що допомагає їм адаптуватися до навчання та майбутньої самостійної життєдіяльності.

2.3. Аналіз та результати ефективності методики з розвитку креативності у дітей з ООП

У дослідженні розвитку креативності здобувачів освіти з ООП застосовувалися різні методи, які були реалізовані поетапно. Зокрема, використовувалися такі методи як спостереження, анкетування, тестування та бесіди, які дозволяли збирати дані про рівень креативності учнів з особливими освітніми потребами як до, так і після корекційної роботи.

Для перевірки ефективності педагогічних методів корекції застосовувалися методи експерименту, зокрема констатувальний, формувальний і контрольний етапи.

Статистичні методи включали кількісний і якісний аналіз результатів дослідження, що дало змогу об'єктивно оцінити зміни в рівні креативності учнів після проведення експериментальної роботи.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Голобського ліцею Голобської селищної ради Ковельського району Волинської області. У ньому брали участь 20 дітей, з них 10 учнів із особливими освітніми потребами (2 учні з порушеннями зору, 3 учні з тяжким порушенням мовлення, 2 учні з інтелектуальними порушеннями та 3 учні з РАС), 10 - з нормотиповим рівнем розвитку. Таким чином, експериментальна група буде складатися з 10 учнів з ООП, з якими буде проводитися корекційна робота з розвитку креативності, а контрольна група – це учні з нормотиповим розвитком (з ними не буде проводитися робота з розвитку рівня креативності). Результати експериментальної роботи будуть розглянуті за кожним з етапів дослідження, включаючи методи, які застосовувалися для уточнення інформації щодо креативності окремих дітей.

У процесі дослідження розвитку креативності учнів з ООП тестування дивергентного мислення проводилося у формі індивідуальної роботи. Аналіз

отриманих результатів здійснювався відповідно до визначених у методиці критеріїв: швидкість, гнучкість, оригінальність та розробленість.

Для забезпечення можливості опрацювання всіх шести малюнків час на виконання завдання було суттєво збільшено: з 20-25 хвилин (як у оригінальній методиці, що включала 12 малюнків) до 20 хвилин.

На констатувальному етапі експерименту було проведено оцінювання початкового рівня креативності серед учнів обох груп: дітей з ООП та дітей з нормотиповим розвитком.

Отримані дані на констатувальному етапі показують, що високий рівень креативності у групі дітей з ООП не було виявлено у жодного учня, лише 3 учні показали середній рівень, а решта (7 учнів) мають низький рівень креативності. Це свідчить про досить низький рівень креативності серед дітей цієї групи на початковому етапі дослідження.

У групі дітей з нормотиповим розвитком високий рівень креативності показали 2 учні, середній – 5 учнів і низький – 3 учні. Це вказує на помітно вищий рівень креативності у дітей з нормотиповим розвитком у порівнянні з дітьми з ООП.

На констатувальному етапі виявлено, що рівень креативності у дітей з нормотиповим розвитком був значно вищим порівняно з дітьми з ООП. Це підкреслило потребу в додаткових методах та прийомах для розвитку креативності саме серед учнів з особливими освітніми потребами (табл. 2.2).

Спостереження за процесом виконання завдання виявили кілька причин, чому учні не встигли завершити всі роботи [22]:

- 1) Зосередженість на якості малюнків, що призвело до недостатньої кількості часу для всіх зображень.
- 2) Уповільнене виконання завдання, зокрема потреба у додатковому роз'ясненні інструкції.
- 3) Низька зосередженість, коли діти постійно відволікалися і не могли сконцентруватися на роботі.

Аналізуючи результати тестування за критерієм гнучкості, виявлено, що одна з причин, через які учасники не отримали достатньої кількості балів, полягає в тому, що вони не встигли опрацювати всі шість малюнків. Інші причини були зумовлені індивідуальними психофізичними особливостями дітей. Загальний аналіз креативності учнів з ООП молодшого шкільного віку за показником оригінальності показав, що роботи досліджуваних в цілому не відрізнялися оригінальністю. Більшість дітей або домальовували деталі до символічних фігур, або зображували щось всередині. Малюнки 20% учнів з ООП можна охарактеризувати як вкрай бідні на деталі. Водночас у роботах 20% учнів з ООП зрідка траплялися малюнки, в яких до символічних фігур були домальовані елементи як ззовні, так і всередині.

Таблиця 2. 2

Результати констатувального етапу експерименту

Група	Рівень креативності (високий, середній, низький) до впливу	Кількість дітей
Експериментальна група	Високий рівень	0
	Середній рівень	3
	Низький рівень	7
Контрольна група	Високий рівень	2
	Середній рівень	5
	Низький рівень	3

За критерієм розробленості, малюнки учнів здебільшого характеризувалися симетричністю, одноманітністю та подібністю один до одного. Лише робота однієї дитини містила асиметричні зображення, деталі яких були розташовані асиметрично як з обох сторін контуру, так і всередині. Назви до зображень, як правило, не відрізнялися багатослівністю: учні з ООП називали свої малюнки одним чи двома словами, які не містили прихованого змісту.

Серед характерних рис робіт дітей з ООП молодшого шкільного віку варто зазначити поспішність, спрощеність і схематичність зображень, незначну кількість деталей, використання обмеженого спектра кольорів, а також слабкий інтерес до завдання і низьку зосередженість на його виконанні. Результати підкреслюють необхідність подальшої роботи з учнями для розвитку їхніх творчих здібностей [47].

Наступним етапом експериментальної роботи було проведення опитування учасників за опитувальником особистісних творчих характеристик. Відповіді учнів з ООП молодшого шкільного віку, загалом, не свідчили про високий рівень особистісних творчих характеристик.

Спостереження за дітьми під час заповнення опитувальника показали, що не всі учасники уважно слухали питання, що могло призвести до випадкових відповідей. Деякі учні не виявляли особливого інтересу до експерименту, відволікалися на сторонні речі та не задумувалися над питаннями. Тим не менш, три учні звернулися по допомогу до експериментатора, що свідчить про усвідомленість виконання завдання. Це означає, що результати оцінки відповідей деяких дітей можуть бути завищеними.

Останній етап практичної діяльності дослідження творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку з ООП полягав у роботі з батьками та педагогами учнів за оціночною шкалою Вільямса. Цей етап дозволив отримати додаткову інформацію та оцінити творчі здібності дітей з різних точок зору [43, с. 57].

Підсумкові бали, отримані учнями з ООП на всіх трьох етапах констатувального дослідження за модифікованим тестом креативності Ф. Вільямса (рис.2.3), дозволили виділити дві групи: учнів з середнім рівнем розвитку творчих здібностей та учнів з низьким рівнем розвитку творчих здібностей, яке свідчить про необхідність подальшої роботи в напрямку розвитку креативності в обох групах, що підкреслює важливість

впровадження ефективних педагогічних методів корекції для підвищення рівня творчих здібностей дітей з ООП [45].

Деякі діти відзначалися уповільненим сприйняттям та виконанням завдань, що негативно позначалося на оцінках за критеріями креативності. Інструменти дослідження творчих здібностей учнів з ООП, які були використані у роботі відображено у *додатку Г* [42].

Протягом одного півріччя з експериментальною групою проводилися заняття, на яких використовувались вищезазначені методи і прийоми з корекції процесу формування креативності. Для визначення ефективності запропонованої методики після впливу на експериментальну групу було проведено контрольний етап експерименту. Результати контрольного етапу відображено у *таблиці 2.3*.

Таблиця 2.3

Результати контрольного етапу експерименту

Група	Рівень креативності (високий, середній, низький) до впливу	Кількість дітей
Експериментальна група	Високий рівень	1
	Середній рівень	5
	Низький рівень	4
Контрольна група	Високий рівень	2
	Середній рівень	5
	Низький рівень	3

Отримані результати показують, що корекційний вплив підвищив креативність дітей з ООП, в той час як рівень креативності дітей з нормотиповим розвитком залишився стабільним.

На контрольному етапі експерименту, після застосування методики для розвитку креативності у дітей з ООП, було повторно оцінено рівень креативності в обох групах, щоб визначити ефективність впливу.

Отримані дані свідчать, що після впливу високий рівень креативності у групі дітей з ООП показав 1 учень, 5 учнів мають середній рівень та 4 учні – низький рівень. Це свідчить про суттєвий прогрес у розвитку креативності.

Рівень креативності у дітей з нормотиповим розвитком залишився стабільним. Високий рівень – 2 учні, середній рівень – 5 учнів, низький рівень – 3 учні, аналогічно до показників констатувального етапу, що вказує на відсутність значних змін у їхньому рівні креативності.

На контрольному етапі стало зрозуміло, що запропонована методика для розвитку креативності мала позитивний вплив на учнів з ООП, що дозволило підвищити їхній рівень креативності. Це свідчить про ефективність методики для розвитку креативності в учнів з ООП, що наблизило їхні показники до рівня дітей з нормотиповим розвитком (рис. 2.4).

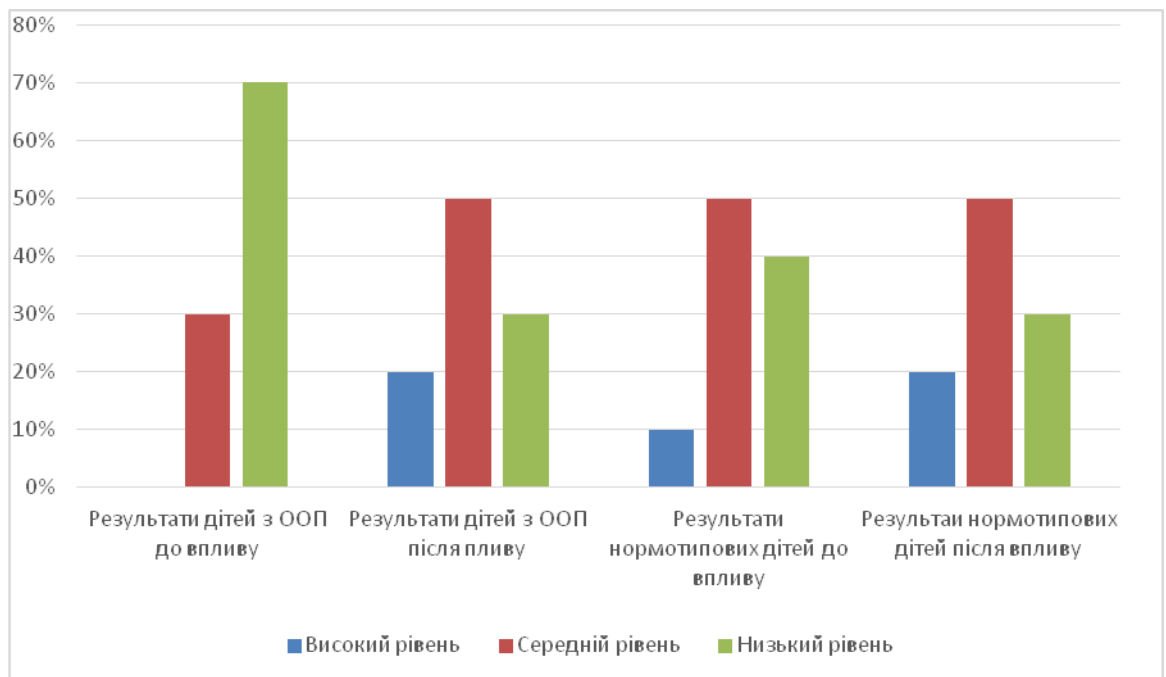

Рис. 2.4. Порівняльна діаграма рівня креативності учнів до та після впливу

Таким чином, експеримент підтвердив доцільність впровадження додаткових підходів для розвитку креативності саме серед учнів з ООП.

Результати тестування педагогів та батьків, а також бесіди з ними підтвердили наші припущення щодо стану креативності досліджуваних, яке підкреслює необхідність цілеспрямованої роботи з цими дітьми для розвитку їх креативності, що є важливим аспектом у контексті експериментального дослідження.

Аналіз результатів проведеного дослідження вказує на обмежений розвиток креативності у дітей молодшого шкільного віку з ООП. Дослідження показало, що більшість дітей із цієї групи демонструють середній або низький рівень творчих здібностей. Спостереження за дітьми протягом тестування за методикою Вільямса показали низьку оригінальність і обмежену гнучкість у виконанні завдань, що свідчить про недостатній розвиток дивергентного мислення.

Результати дослідження засвідчили, що діти з ООП потребують додаткової підтримки та роботи над розвитком креативності, що підтверджує необхідність впровадження цілеспрямованих педагогічних методів корекції для вдосконалення їх творчих навичок.

ВИСНОВКИ ДО II РОЗДІЛУ

Дослідження підтвердило, що розвиток креативності у дітей з особливими освітніми потребами є ключовим компонентом їхнього особистісного та соціального зростання, який сприяє адаптації та інтеграції в навчальне середовище. Використання спеціалізованих методів та прийомів, орієнтованих на творчий розвиток, дозволяє підтримувати індивідуальні потреби кожної дитини, допомагаючи розкрити їхній потенціал. Важливим аспектом є забезпечення доступу до інтерактивних, ігрових і художніх методів, які стимулюють уяву, дивергентне мислення та здатність до самовираження.

Аналіз результатів засвідчив, що педагогічні методи, зокрема логопедичні вправи, групова робота, арт-терапія та інші творчі завдання, дозволяють покращувати як комунікативні, так і когнітивні навички дітей з ООП. У ході експериментальної роботи спостерігалось покращення гнучкості мислення, здатності до пошуку оригінальних рішень та зростання інтересу до виконання творчих завдань. Це свідчить про важливість інтеграції креативних елементів у навчальну програму, що дає змогу дітям більш успішно виражати себе та адаптуватися до навчального середовища.

Особливо важливим фактором у розвитку творчих здібностей є індивідуальний підхід, що враховує психофізичні можливості дитини. Спеціалізовані методики дозволяють адаптувати завдання так, щоб вони

відповідали рівню сприйняття та можливостям дітей, що сприяє поступовому зростанню їхньої впевненості у власних силах. Також позитивний ефект має створення комфортного середовища, яке підтримує прийняття помилок і спільну роботу, що підвищує мотивацію та стимулює творчість.

Ефективність комплексного підходу до розвитку креативності підтверджується як якісними, так і кількісними показниками. Спостереження, тестування та інтерв'ю з педагогами і батьками показали, що діти з ООП, які брали участь у програмі розвитку творчих здібностей, демонструють вищу зацікавленість у навчанні та покращені навички взаємодії з однолітками. Це підкреслює необхідність подальшого впровадження педагогічних методів, які сприяють розвитку креативності та є важливими для соціалізації дітей з ООП.

Таким чином, розвиток креативності у дітей з особливими освітніми потребами є багатогранним процесом, який потребує постійної підтримки та адаптації методик.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У магістерській роботі було здійснено глибоке і всебічне дослідження особливостей формування креативності у дітей з особливими освітніми потребами, яке охоплювало теоретичні, практичні та експериментальні аспекти. Метою роботи було проаналізувати специфіку прояву креативності у таких дітей, розглянути методи та прийоми корекційної роботи, а також представити практичні рекомендації для педагогів і батьків, спрямовані на покращення навчально-виховного процесу. У процесі досягнення цієї мети було виконано ряд завдань, які забезпечили всебічне розкриття теми.

Першим завданням було теоретично дослідити питання формування креативності у дітей з ООП, для цього у роботі було визначено поняття «креативність» та проаналізовано його основні риси в контексті особливих освітніх потреб. Здійснений аналіз літератури дозволив виділити особливості прояву креативності у дітей з різними видами порушень, такими як розлади аутистичного спектра, порушення зору, мовлення та інтелекту, що можуть впливати на здатність до креативного мислення. У дослідженні було відзначено, що, хоча діти з ООП мають певні обмеження, їхній потенціал до креативності можна розвивати за допомогою спеціальних педагогічних підходів, які враховують індивідуальні особливості. У роботі було проведено огляд сучасних наукових підходів до формування креативності у дітей з ООП. Було проаналізовано різні підходи, зокрема арт-терапію, музикотерапію, ігрові технології, методи драмотерапії, які сприяють розвитку загальної креативності. Виявлено, що найефективнішими є інтегративні підходи, які поєднують кілька методик одночасно, забезпечуючи всебічний вплив на розвиток дитини.

Друге завдання полягало у розробці методики, спрямованої на корекцію процесу формування креативності у дітей з інтелектуальними та мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивної освіти. У цій частині роботи було представлено детальний опис методики, яка включала творчі

завдання, що стимулюють уяву (наприклад, придумування альтернативних кінцівок історій), ігрові вправи для розвитку мовлення та мислення, завдання на римування, підбір синонімів і антонімів. Також використовувалися мультимедійні засоби для створення динамічного і цікавого навчального середовища, що сприяло залученню дітей до навчання та креативності.

Третім завданням було експериментальне дослідження, яке мало на меті перевірити ефективність методики у навчально-виховному процесі та визначити роль корекції процесу формування креативності у дітей з інтелектуальними та мовленнєвими порушеннями. Експериментальне дослідження було організоване в декілька етапів і включало попередню та підсумкову діагностику рівня креативності, а також проведення занять за розробленою методикою. Результати експерименту показали значне покращення у розвитку креативності, зокрема зростання показників оригінальності, гнучкості мислення та здатності до самовираження, яке свідчить про високу ефективність запропонованої методики. У ході дослідження було встановлено, що систематичне, індивідуалізоване застосування корекційних заходів не лише сприяє покращенню креативності, але й позитивно впливає на інші аспекти розвитку дітей, зокрема на їхню самооцінку, соціальну адаптацію, емоційний стан та мотивацію до навчання.

Таким чином, результати дослідження підтвердили доцільність використання адаптованих педагогічних методик для формування креативності у дітей з ООП. Представлені практичні рекомендації можуть бути корисними як для педагогів, так і для батьків, які прагнуть підтримувати розвиток креативності своїх дітей. Запропонована методика може бути застосована як у шкільному навчанні, так і в позашкільній діяльності, забезпечуючи цілісний підхід до розвитку особистості дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонішева В.Л. Визначення сутності поняття креативності в психолого-педагогічній науці. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. праць. 2010. Вип. 14, книга II. С. 11–18.
2. Антонова О.Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі*: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ім. І. Франка, 2012. С. 14–41.
3. Баранюк І.Г. Василь Сухомлинський про гармонію емоційно-образного та логіко-розумового у вихованні дитини. *Рідна школа*, 2017. Вип 4. С. 15–17.
4. Бельська Н.А., Мельник М.Ю., Новгородська М.М. Діагностика креативності у профорієнтаційній роботі : методичні рекомендації. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 72.
5. Бондар В.І., Засенко В.В. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Київ, 2011. 247 с.
6. Борщевська Л.В. Особливості художньо-естетичного розвитку дошкільників з порушеннями слуху. *Дитина із сенсорними порушеннями: розвиток, навчання, виховання*. 2013. №4. С. 7–12.
7. Будник О. Інклюзивна освіта: навч. посібник. Івано-Франківськ: Кушнір Г.М., 2015. 152 с.
8. Вознюк О.В. Головні аспекти теорії ноосферної освіти. *Проблеми освіти*: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Київ, 2019. Вип. 91. С.81-87.
9. Вільгоцька Н. Нетрадиційні засоби розвитку мовлення та творчості малюків: ігри із сухим басейном. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 6. С. 54–60.

10. Гавеля О.М., Драч Т.Л. Розвиток пластичних здібностей дітей-аутистів засобами танцю-модерн в умовах сучасних культурно-мистецьких практик. *Мистецтвознавчі записки = NOTES ON ART CRITICISM*. 2021. № 39. С 59-63. URL: <http://journals.uran.ua/mz/article/view/238684>
11. Гапон А. Сім книг про креативність та її розвиток. URL: www.apfs.in.ua/v12_2015/9.pdf.
12. Гриненко І.В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки. Тернопіль, 2008. 192 с.
13. Гудим І. Розвиток пізнавальних інтересів і здібностей дошкільників із порушеннями зору. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 4. С.24-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2014_4_6
14. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Даниленко Л.І.* Київ, 2007. 128 с.
15. Дичківська І.М. Іноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. С.4-7.
16. Ілляшенко Т.Д. Інклюзивна освіта і перспективи подолання невстигання учнів у загальноосвітній школі. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/2116/1/>.
17. Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі. *Психолог*, 2009. № 10. С. 14–18.
18. Калошин В. Ф. Навчіть дитину мріяти. *Обдарована дитина*. 2013. № 4. С.59–65.
19. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Самміт-Книга, 2009. 272 с.
20. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН від 01.10.2010 р. *Інклюзивна освіта*. 2014. № 912. 144 с.

- 21.Корекційна педагогіка: Основи навчання і виховання дітей з відхиленнями в розвитку / під ред. Б.П. Пузанова. Миколаїв: Видавничий центр «Академія», 2001. С.18-27.
- 22.Костенко Т. М., Гудим І. М. Навчання дітей із порушеннями зору : навчально-методичний посібник, Харків: Ранок, 2019. С.184.
- 23.Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірн. наук. праць. Вип. 2 / за ред. доц. В.В. Павленко. Житомир: ФОП Левковець Н.М., 2020. 188 с.
- 24.Крутій К., Зданевич Л. Сторітеллінг: мистецтво розповідання, або як зацікавити й мотивувати дітей. *Дошкільне виховання*. 2017. № 7. С. 2-5.
- 25.Липа В.О., Серова С.О. Про деякі проблеми впровадження інклюзивної освіти в Україні. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2011. Вип. 2. С. 121–127.
- 26.Лист МОН від 26.07.2012 № 1/9-529 «Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання». URL: <https://vol-volosvita.gov.ua/normativni-dokumenti-znz-10-26-52-12-10-2017/>.
- 27.Маранчук Р. С. Інклюзивна освіта як одна з умов соціальної адаптації дітей з особливими потребами/ Р.С. Маранчук, О.М. Василенко. 2013. URL: file:///C:/Users/Oly/Downloads/Znpkhist_2013_2_26.pdf
- 28.Метод Storytelling: як зацікавити дітей, розповідаючи історії. URL: <https://naurok.com.ua/post/metod-storytelling-yak-zacikaviti-diteyrozpovidayuchi-istori>
- 29.Методичні рекомендації щодо організації роботи з обдарованими дітьми та молоддю / Терепищій С.О. та ін. Київ: ВМГО «Союз обдарованої молоді», 2008, 20 с.
- 30.Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Гриневич Л. та ін. 40 с. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=1129>.

31. Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.10 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання». URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/.
32. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін.; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : А. С. К., 2012. 308 с.
33. Особливі діти в умовах загальноосвітньої школи (досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва). Практично-методичний посібник/ упоряд. Сидоренко Н.А. Київ: РНМЦ Дніпровського району, 2015. 64 с.
34. Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Вісник № 4 НДЛ інклюзивної освіти*/ упоряд: Савчук Л.О., Юхимець І.В. Рівне: РОІППО, 2013. 53 с.
35. Павленко В.В. Креативність: сутність, структура, закономірності формування і розвиток. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Педагогіка. Психологія: зб. наук. праць/ редкол. : В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа та ін.* Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. Вип. 23. С. 15 – 21.
36. Павленко В.В. Основні підходи до розвитку креативності особистості. *Українська полоністика : збірник наукових праць.* Житомир: Wydgoszcz, 2017. Вип.14. С. 116-124.
37. Павлюк Р.О. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів. URL: http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogica/22154.doc.htm.
38. Партнери заради кращої політики: посібник із включення. URL: www.osmhi.org/index.php?page=202&news=335&pages.
39. Попович О.В. Філософські виміри креативного потенціалу особистості. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2013. Вип. 6. С. 36–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2013_6_8.

40. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку» (прийнята 5 липня 2004 р. N 848). URL: www.uazakon.com/document/fpart68/idx68267.htm.
41. Романчак Ж.І. Організаційно-методичні умови професійного співробітництва в інклюзивному навчальному закладі. *Наша школа*. 2014. № 4. С. 33–37.
42. Розіна І.В. Особливості розвитку креативного мислення підлітків за допомогою тренінгових технологій. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/7314/1/Rozina%20Irina%20Volodymyrivna%202019.pdf>.
43. Рібцун Ю.В. Діалогова взаємодія педагогів та учнів початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення (1-2, 3-4 класи) («Мистецька галузь», «Технологічна галузь»). Стандартизація навчально-методичного забезпечення навчання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення : навч.-метод. посіб. Київ: Ін-т спец. педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України. 2020. С. 57.
44. Симоненко С.М. Візуальна креативність та її механізми. *Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога*: матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2002. С. 188–192.
45. Таранченко О.М. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в процесі навчання. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник*. Київ, 2007. 128 с.
46. Хамм О. Теоретичні основи формування креативного мислення майбутнього вчителя. *Наукові праці МАУП*. 2012. Вип. 2 (33). С. 255–259. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npmaup/2012_2/pdf_files/255-259.pdf.

- 47.Химинець В.В., Кірик М.Ю. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівць, 2010. 312 с.
- 48.Чеботарьова О.В., Гладченко, І. В.. Учні початкових класів із порушеннями інтелектуального розвитку: навчання та розвиток: навчально-методичний посібник. Харків: Ранок, 2020. С. 128.
- 49.Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Львів: Новий Світ 2000, 2019. 264 с.
- 50.Яншина Т.А. Обдарованість: психолого-педагогічний аспект. *Освіта та розвиток обдарованої дитини*. 2013. № 8-9 (15-16). с. 116-120.
- 51.Guilford Y. P. The nature of human intelligence. N.-Y.: Mc-Gav Hill, 1967. 538 p.
- 52.Renzulli J. S. The three-ring conception of giftedness: a developmental model for creative productivity. *Conception of giftedness*. N.-Y. : Cambridge University Press, 1986. P. 53–92.
- 53.Torrance E. P. Guiding Creative Talent. Englewood Cliffs. N.J. : Prentice-Hall, 1962. URL: <http://dx.doi.org/10.1037/13134-000>.
- 54.Williams F. E. Creativity Assessment Packet: CAP / F. E. Williams. – Pro-Ed, 1993.

55.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Тест креативності Е.П. Торренса: детальний опис і процедура проведення

Тест Торренса «Незавершені фігури», «Фігурна форма» – це широко використовуваний метод для оцінки творчих здібностей у дітей та підлітків. Він дозволяє виявити такі важливі компоненти творчості, як оригінальність, гнучкість, розробленість і плинність мислення.

Суть тесту: учаснику пропонують серію незакінчених малюнків. Завдання – доповнити кожну фігуру, створивши оригінальний і цікавий образ. Оцінюється не стільки правильність відповіді, скільки її оригінальність, деталізація і кількість варіантів.

Процедура проведення:

1. Підготовка:

- Забезпечити кожного учасника тестом, олівцем та чистим аркушем паперу.
- Створити спокійну атмосферу, де учасники почуватимуться розслаблено.
- Ретельно вивчити інструкцію для експериментатора.

2. Інструктаж:

- Пояснити учасникам, що це не тест на знання, а творче завдання.
- Підкреслити, що не існує правильних або неправильних відповідей, важлива оригінальність.
- Запропонувати придумувати якомога більше різних варіантів.
- Пояснити, що кожен малюнок потрібно підписати.

3. Виконання завдання:

- Виділити певний час на виконання завдання (зазвичай 10 хвилин).

- Спостерігати за учасниками, але не втручатися в процес.

4. Обробка результатів:

Оцінювання:

- Оригінальність: Оцінюється кількість унікальних, нестандартних відповідей.
- Гнучкість: Визначається кількість різних категорій відповідей (наприклад, живі істоти, предмети, абстрактні образи).
- Розробленість: Оцінюється кількість деталей, які учасник додав до малюнка.
- Плинність: Визначається загальна кількість запропонованих ідей.

Переваги тесту:

- Простота: Легко проводити і оцінювати.
- Інформативність: Дозволяє оцінити різні аспекти творчості.
- Універсальність: Може бути використаний для різних вікових груп.

Обмеження:

- Суб'єктивність оцінки: Оцінка деяких критеріїв може бути суб'єктивною.
- Вплив культурних факторів: Результати можуть залежати від культурного контексту.

Використання тесту:

- Психологія: Для дослідження розвитку творчих здібностей.
- Педагогіка: Для оцінки ефективності навчальних програм.
- Нейропсихологія: Для вивчення нейронних механізмів творчості.

Тест Торренса є лише одним з інструментів для оцінки творчості. Для отримання більш повної картини необхідно використовувати його в комплексі з іншими методами. Тест Торренса – це не просто малювання, а можливість зазирнути в світ творчої уяви дитини.

ДОДАТОК Б**Рекомендації для покращення взаємодії**

Для покращення співпраці педагогів із родинами можна дотримуватися таких рекомендацій:

- 1) Наголошуйте на цінності дитини. Те, як педагоги говорять про дітей, суттєво впливає на стосунки з їхніми родинами.
- 2) Ставте себе на місце батьків. Важливо розуміти їхні емоції, щодо навчання.
- 3) Поглиблюйте знання про культурну різноманітність, що допоможе ефективніше працювати з родинами.
- 4) Уважно ставтеся до індивідуальності, уникайте стереотипів. Педагоги повинні вивчати причини своїх упереджень.
- 5) Створюйте партнерства, враховуючи потреби родин у спілкуванні.
- 6) Виявляйте зацікавленість до цілей батьків для своїх дітей, налагоджуючи особисті контакти.
- 7) Домовляйтеся про способи обміну інформацією. Деякі батьки хочуть мати постійний контакт з одним педагогом.
- 8) Використовуйте зрозумілу мову. Уникайте термінології, яка може бути незрозумілою батькам.
- 9) Проводьте неформальні зустрічі, де батьки почувуються комфортніше.
- 10) Розробляйте довгострокові плани, що передбачають участь усіх дітей у навчальному процесі.

ДОДАТОК В

Методики корекційно-розвиткових занять для дітей з ООП

1. Логопедична лялька. Логопедична лялька має особливе значення, оскільки виконує соціальну, корекційну та розвивальну функції. Використання іграшок, зокрема ляльок, є ефективним способом виправлення звуковимови у дітей із порушеннями фонетико-фонематичної складової мовлення. Лялька допомагає:

- ✓ Швидше підготувати мовноруховий апарат до постановки звуків і спростити процес автоматизації;
- ✓ Виробити у дітей правильне положення язика через візуалізацію артикуляційних укладів, поліпшити роботу м'язів;
- ✓ Зв'язати звук із певними рухами язика, зафіксувати його у пам'яті;
- ✓ Показати чіткість і плавність рухів через візуальне спостереження;
- ✓ Активізувати пізнавальну та мовленнєву діяльність.

2. Пальчиковий театр. Пальчиковий театр створює казковий світ на долонях дитини. Розігрування казок та віршів стимулює уяву, мислення та мовлення. Ігри з пальчиковими ляльками:

- ✓ Сприяють розвитку мовлення, уваги, пам'яті;
- ✓ Поліпшують координацію рухів;
- ✓ Розвивають звукову культуру та образне мислення;
- ✓ Розширюють активний та пасивний словник;
- ✓ Покращують зв'язне мовлення.

Використання пальчикового театру на заняттях займає близько 10 хвилин і приносить дітям емоційне задоволення, допомагає подолати страх та сором'язливість.

3. Мнемотехніка. Мнемотехніка – це система прийомів, що полегшує запам'ятовування й підвищує обсяг пам'яті через створення асоціацій. Основні завдання:

- ✓ Удосконалити зорове та слухове сприймання;
- ✓ Розвивати навички запам'ятовування;
- ✓ Допомогти дітям управляти увагою;
- ✓ Сприяти інтелектуальному розвитку;
- ✓ Запам'ятовувати інформацію.

Наприклад, підбираючи картинки до віршів, можна створити мнемотаблицю, де кожне слово супроводжується графічним зображенням. Це дозволяє дітям легше запам'ятовувати вірші та розвивати пам'ять, увагу й асоціативне мислення.

4. Су-джок терапія. Су-джок терапія є нетрадиційним методом, який активно використовується у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. Вона ґрунтується на стимуляції активних точок на пальцях рук, що відповідають за мовленнєвий розвиток. Основні прийоми:

- ✓ Масаж кулькою (активні точки на долоні стимулюються масажем, що покращує тонус м'язів і кровообіг, а також розвиває дрібну моторику).
- ✓ Масаж еластичним кільцем (кільця одягаються на пальці, і їх прокручування забезпечує масаж, який підвищує чутливість і покращує кровообіг).

ДОДАТОК Д

**Субтест-опитувальник творчих характеристик особистості
(модифікованої методики
креативності Ф. Вільямса)**

Інструкція. Нижче Вам запропоновано ряд тверджень, з якими необхідно погодитися чи ні за наступною схемою:

«2» – повністю згоден; «1» – частково згоден; «- 2» – не згоден; «0» – важко відповісти, не знаю (обирайте цю відповідь лише в крайньому випадку).

Поставте будь-яку позначку у відповідній клітинці протоколу.

Але насамперед вкажіть, будь ласка,

Прізвище, ім'я _____ Стать _____ Вік _____ Школа _____ Клас _____

Протокол для реєстрації відповідей

	2	1	- 2	0
1. Перш ніж зіграти в нову гру (або розпочати нову справу), я повинен переконатися, що можу виграти (досягти успіху).				
2. Мені подобається уявляти те, що потрібно буде дізнатися або зробити в найближчому майбутньому.				
3. Я ніколи не оберу гру, з якою інші не знайомі.				
4. Краще я буду робити все, що звично для мене, ніж шукати нові способи.				
5. Я люблю з'ясовувати, чи насправді усе так, як заведено вважати.				
6. Мені подобається думати про те, що зі мною ніколи не траплялося.				
7. Деякі мої ідеї настільки захоплюють мене, що я забуваю про все на світі.				
8. Я нервую, якщо не знаю, що відбудеться далі.				
9. Я люблю все незвичайне.				
10. Я часто намагаюся здогадатися про що думають інші люди.				
11. Мені подобається обговорювати мої ідеї в компанії друзів.				
12. У майбутньому мені хотілося б зробити щось таке, що нікому не вдалося до мене.				

13. Я віддаю перевагу друзям, які завжди все роблять звичним (загальноприйнятим) способом.				
14. Мені подобається розв'язувати навіть таку проблему, яка не має правильної відповіді.				
15. Існує багато речей, з якими мені хотілося б проекспериментувати.				
16. Якщо я одного разу знайшов відповідь на запитання, я буду дотримуватися її, а не шукати інші відповіді.				
17. Коли я читаю або дивлюся фільм, я уявляю себе ким-небудь із героїв.				
18. Я люблю уявляти собі як жили люди 200 років тому.				
19. Я люблю досліджувати старі коробки та валізи, щоб просто подивитися, що в них може бути цікавого.				
20. Мені хотілося б, щоб мої рідні, учителі (керівники) робили все як зазвичай й не змінювалися з часом (у характері, поведінці тощо).				
21. Я довіряю своїм почуттям, передчуттям, інтуїції.				
22. Мені цікаво припустити що-небудь і перевірити, чи правий я.				
23. Я люблю братися за головоломки (ігри), де необхідно розраховувати свої подальші ходи.				
24. Моїм кращим друзям не подобаються дурні ідеї (ідеї, які не можуть бути здійснені).				
25. Я люблю придумувати щось нове, навіть якщо це неможливо застосувати на практиці.				
26. Мені подобається, коли всі речі лежать на своїх місцях.				
27. Мені було б цікаво шукати відповіді на запитання, які виникнуть у майбутньому.				
28. Я люблю братися за нове, щоб подивитися, що із цього вийде.				
29. Мені подобається міркувати про щось цікаве, про те, що ще нікому не спадало на думку.				
30. Коли я бачу картину, на якій зображений хто-небудь незнайомий, мені цікаво дізнатися хто це.				
31. Я люблю перегортати книги й журнали, щоб просто подивитися що в них.				
32. Я думаю, що на більшість питань існує тільки одна правильна відповідь.				
33. Я люблю ставити запитання про такі речі, про які інші люди не замислюються.				

Ключі для обробки результатів

(+) – прямі твердження: № 2, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33. У цьому випадку приймається знак балу, виставленого респондентом вказаним твердженням.

(-) – зворотні твердження: № 1, 3, 4, 8, 13, 16, 20, 24, 26, 32. У цьому випадку знак балу, виставленого респондентом вказаним твердженням, змінюється на протилежний.

Підраховується алгебраїчна сума «сірих» балів за усіма твердженнями.

Нормативна тестова «лінійка» представлена в шкалі «стенів».

Стени	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Сума «сірих» балів	≤ – 13	- 12; - 5	- 4; 3	4–10	11– 18	19– 26	27–33	34– 41	42– 49	≥ 50
Рівень вираження особистісної установки на креативну поведінку	Низький			Нижче за середній	Середній	Вище за середній	Високий		Дуже високий	

Шкала Вільямса — опитувальник для педагогів або батьків для оцінення креативності дитини. На заповнювання шкали піде 30 хвилин або навіть менше. Щоб отримати об'єктивнішу оцінку, варто, щоб шкалу заповнювали двоє-трьох педагогів. У цьому випадку беруть до уваги середню оцінку кількох педагогів.

Інструкція. Опитувальник містить 8 розділів по 6 тверджень у кожному. Виберіть варіант відповіді, яка найточніше характеризує тип поведінки дитини: Ч — часто, І — іноді, З — зрідка. На «Аркуші відповідей» поставте знак «х» навпроти обраного варіанту. Насамкінець дайте відповідь на чотири додаткові запитання.

Опитувальник

1. Швидкість

1. Має кілька відповідей на одне запитання.
2. Малює кілька картин, коли просять намалювати одну.
3. Має кілька думок/ідей стосовно чогось замість однієї.

4. Ставить багато запитань.
5. Описує свої думки багатьма словами.
6. Працює швидко і продуктивно.

2. Гнучкість

1. Пропонує кілька незвичних способів використати предмет.
2. Висловлює багато думок/ідей про картину, оповідання або проблему.
3. Може перенести смислове значення одного об'єкта на інший об'єкт.
4. Легко може змінити фокус зору/підхід на можливий інший.
5. Висуває багато ідей і досліджує їх.
6. Замислюється про різні шляхи розв'язання проблеми.

3. Оригінальність

1. Віддає перевагу розташуванню предметів не у центральній частині кімнати, асиметричним рисункам і зображенням.
2. Не задовольняється однією правильною відповіддю і шукає інші можливі.
3. Думає незвично і оригінально.
4. Отримує задоволення від незвичних способів виконання будь-чого, не приймає звичні способи.
5. Після знайомства із проблемою починає придумувати нові методи її розв'язання.
6. Досліджує загальноприйняті методи, але висуває і власні.

4. Пропрацьованість

1. Додає лінії, кольори й деталі у свій рисунок.
2. Розуміє, в чому полягає глибокий, прихований смисл відповідей і рішень, і пропонує найглибше значення.
3. Відмовляється від чужої ідеї і змінює її у будь-який спосіб.
4. Хочє прикрасити і доповнити роботу або ідею інших людей.
5. Проявляє слабкий інтерес до звичайних предметів, додає деталі, щоб удосконалити їх.
6. Змінює правила гри.

5. Допитливість

1. Запитує всіх і про все.
2. Залюбки вивчає устрій механічних речей.
3. Постійно шукає нові шляхи/способи мислення.
4. Досліджує нові речі та ідеї.
5. Шукає різні способи розв'язання завдань.
6. Вивчає книги, карти, картини тощо, щоб дізнатися якомога більше.

6. Уява

1. Вигадує розповіді про місця, яких ніколи не бачила.

2. Уявляє, як інші будуть розв'язувати проблему, яку вона розв'язуватиме сама.

3. Мріє про різні події та речі.

4. Думає про явища, з якими не зіткнулася.

5. Бачить те, що зображене на картинах і рисунках, незвично — не так, як інші.

6. Часто відчуває здивування з приводу різних ідей і подій.

7. Складність

1. Проявляє інтерес до складних речей та ідей.

2. Ставить перед собою складні завдання.

3. Вивчає щось без сторонньої допомоги.

4. Тяжкі виконувати складні завдання.

5. Проявляє настійливість у досягненні своєї мети.

6. Пропонує складніші шляхи розв'язання проблеми, ніж необхідно.

8. Схильність до ризику

1. Відстоює свої ідеї, не зважаючи на реакцію інших.

2. Ставить перед собою дуже високі цілі і намагається їх утілити.

3. Допускає для себе можливість помилок і провалів.

4. Залюбки вивчає нові речі та ідеї і не підпадає під сторонній вплив.

5. Не дуже переймається, коли однолітки, дорослі або батьки висловлюють своє несхвалення.

6. Віддає перевагу шансу ризикнути, щоб дізнатися, що з цього вийде.

1. Ви вважаєте, що дитина обдарована або може нею стати? Так Ні

Поясніть, чому:

2. Вам здається, що дитина творча, або може стати творчою? Так Ні

Якщо «так», поясніть коротко, в чому проявляється творчість, якщо «ні» — чому?

3. Чого ви очікуєте у розвитку творчості дитини?

4. Які зміни ви б хотіли бачити у дитині в результаті роботи?

Аркуш відповідей

Вік _____
 Прізвище та ім'я дитини _____
 Дата опитування _____
 ПІБ того, хто заповнює _____
 Ким для дитини є той, хто заповнює _____
 Як давно знає дитину той, хто заповнює _____

Розділ 1			Розділ 2			Розділ 3			Розділ 4		
Ч	І	З	Ч	І	З	Ч	І	З	Ч	І	З
1			1			1			1		
2			2			2			2		
3			3			3			3		
4			4			4			4		
5			5			5			5		
6			6			6			6		
Розділ 5			Розділ 6			Розділ 7			Розділ 8		
Ч	І	З	Ч	І	З	Ч	І	З	Ч	І	З
1			1			1			1		
2			2			2			2		
3			3			3			3		
4			4			4			4		
5			5			5			5		

Оброблення даних. Підрахуйте кількість відповідей, позначених у колонці: «Часто», і помножьте це число на 2. Це відповіді із подвійною вагою, тому отримують по два бали кожна. «Іноді». Ці відповіді отримують по одному балу кожна. «Зрідка». Ці відповіді отримують по нуль балів кожна. Відкриті запитання у кінці шкали отримують по одному балу кожна, якщо відповідь «так» супроводжується аргументами і коментарями.

Кількість відповідей у колонці «Часто» $\times 2 = \dots$

Кількість відповідей у колонці «Іноді» $\times 1 = \dots$

Кількість відповідей у колонці «Зрідка» $\times 0 = \dots$

Кількість відповідей у «відкритих» запитаннях, з відповіддю «так» і коментарями $\times 1 = \dots$

Кількість відповідей у «відкритих» запитаннях, з відповіддю «ні» $\times 0 = \dots$

Сумарний бал дорівнює сумі балів.

100 балів — максимально можливий сумарний бал.